

צבא הגנה לישראל

פעולות ביקורת

באגפי המטה הכללי, במיפקדת פיקוד הדרום, במיפקדת גיסות השריון, במיפקדות קציני חיל ראשיים, במיתקן אימונים מרכזי, במיפקדות של אוגדות וחטיבות ובמרכזי גיוס נבדקו סדרי הקצאת ימי מילואים למשימות שונות וניצול ימי המילואים על ידי היחידות.

במיפקדת מרחב שלמה נבדק ארגון מחסני החירום, לרבות העברת המחסנים מאטור.

במיפקדת אוגדת מילואים ובשתיים מחטיבותיה נבדקו ענייני כוח אדם, נוהלי גיוס, הכנת תכניות מבצע, הישגים באימונים, ההיערכות לריכוז ציוד בשעת חירום והטיפול ברכב קרבי, רכב אחר וציוד במחסני חירום.

נערכה ביקורת בחטיבת מרחב המופקדת על קיום הביטחון השוטף בגזרה אחת בגבול. נבדקו: פעולות הביטחון השוטף, הפעלה ואחזקה של מערכת התרעה, מצבות כוח אדם, סדרי גיוס וארגון מחסני החירום.

בחטיבת מילואים של חיל רגלים מעולה בפיקוד הצפון, נבדקו כשירות החטיבה וכוונותיה לשעת חירום; סדרי גיוס וכשירות הציוד במחסני החירום.

במחוז אחד נערכה ביקורת על סדרי הבטחת היישובים הכפריים בזמן רגיעה ובשעת חירום ועל פעולות המחוז בגירת החוף שבאחריותו.

ביחידה לפיקוח על ביטחון קשר ובמחלקת ביטחון שדה של מטכ"ל / אמ"ן, נבדקו הפיקוח על רשתות רדיו וטלפרינטרים ואיוש אתרי פיקוח.

במיפקדת חיל האוויר ובכמה בסיסים של החיל נבדקו קליטתם של מטוסים מדגם חדש ושל כלי טיס אחרים. נבדקה פעילותה של יחידת בקרה אזורית של חיל האוויר. ביחידת תחזוקה של החיל נבדקו סדרי תחזוקת הציוד הייעודי לפיקוח על צריכת חלפים ואפסנייה.

באגף התכנון ובאגף כוח אדם במטכ"ל, במיפקדת חיל האוויר, במיפקדת חיל חימוש וביחידת שירותי חימוש נבדקו סדרי קביעת התקנים והקצאות של כוח אדם במקצועות טכניים.

ביחידת הבחינה במיפקדת קצין חימוש ראשי נבדקו סדרי הבחינה וקביעת כושרה של אפסנייה.

במטכ"ל / אג"א ובמרכז מזון נערכה ביקורת על סדרי אספקת מזון והפיקוח על צריכתו. הזמנת מזון וקבלתו נבדקו ב-15 יחידות שונות.

סדרי אחזקת כלי רכב במוסכים אזרחיים נבדקו ביחידת אחזקה של מחנה מטכ"ל, וביחידות שירותי חימוש של פיקוד הצפון ופיקוד הדרום. סדרי הפיקוח על קבלת דלק, ניפוק וצריכתו, נבדקו בשבע יחידות.

ביחידת הבינוי של פיקוד הצפון נערכה ביקורת על סדרי ביצוע בנייה ואחזקת מוצבים ומחנות וכן על סדרי הפיקוח על תעסוקת אזרחים.

נבדקו סדרי אבטחת נשק ותחמושת בתשע יחידות.

במיפקדת פיקוד הנח"ל ובתשע יחידות נערכה ביקורת על תנאי שירותם של חיילים, היוצאים במשך שירותם לתקופת שירות ללא תשלום (של"ת).

במסגרת ביקורת כוללת על פעולות חינוך ושיקום לנוער מנותק נערכה ביקורת על פעולות מרכז קידום אוכלוסיות מיוחדות ופעולות חינוך במסגרת מיפקדת קצין חינוך ראשי (ראה בדו"ח זה בפרק על משרד החינוך והתרבות עמ' 366).

סדרי דין בצה"ל

נערכה ביקורת מינהלית ביחידת בתי דין צבאיים ובשניים מבין ארבעה בתי דין צבאיים מחוזיים — צפון ומרכז. נמצא, שתיקי בתי הדין נוהלו בדרך כלל בהתאם להוראות של יחידת בתי הדין.

בשנת 1979 הוגשו לבתי הדין הצבאיים המחוזיים כ-2,850 כתבי אישום; 1,314 מהם הוגשו לבתי הדין שבהם נערכה הביקורת. הפרקליט הצבאי הראשי ביטל 115 כתבי אישום; 29 מהם הוגשו לבית דין צבאי מחוזי צפון ו-19 — לבית דין צבאי מחוזי מרכז. באותה שנה הוציאו כל בתי הדין המחוזיים 2,941 פסקי דין — 1,336 מהם על ידי בתי הדין המחוזיים צפון ומרכז. על 416 פסקי דין הוגש ערעור. 47 ערעורים בוטלו במהלך הבירור; תשעה נאשמים זוכו על ידי בית הדין הצבאי לערעורים.

קציני עיר — תל-אביב וחיפה

בדצמבר 1980 נבדקה היערכותם של קצין העיר תל-אביב וקצין העיר חיפה למילוי תפקידיהם בשעת-חירום. התפקידים העיקריים של קצין עיר בשעת-חירום הם: הכוונת חיילים ליחידותיהם או למחנות מעבר; עזרה ללשכות של הרשויות המקומיות העוסקות בסיוע למשפחת המגויס; תיאום עם מוסדות שונים בענייניהם של חיילים מגויסים ומשפחותיהם; מתן הודעות על נפגעים ונעדרים וקשר עם מטכ"ל / אכ"א בנדון. קצין העיר כפוף לקצין השלישות הפיקודי.

תקן כוח האדם בשירות מילואים במשרדי קציני הערים נקבע עוד בשנת 1975. בעת הביקורת הייתה המצבה במשרד קצין העיר תל-אביב כ-140% מהתקן, ובמשרד קצין העיר חיפה — כ-90% מהתקן.

מטכ"ל / אג"ת אישר לקצין העיר תל-אביב הקמת שלוש נציגויות בשעת-חירום — בהרצליה, פתח-תקוה וחולון; קצין העיר תכנן הקמת שש נציגויות נוספות. לקצין העיר חיפה אישר מטכ"ל / אג"ת הקמת 13 נציגויות וקצין העיר תכנן הקמת חמש נציגויות נוספות.

משרד מבקר המדינה דן עם מטכ"ל / אכ"א בדב"ב קביעת תקנים חדשים למשרדי קציני הערים, בהתחשב בפריסתם הרצויה בשעת חירום; עוד נדונו הוספת אמצעי תקשורת לשעת חירום ועריכת תרגילי הפעלה שנתיים, בשיתוף חיילי המילואים.

קליטת עובדים אזרחיים בצה"ל

מדור קליטת עובדים במרכז תעסוקת עובדי צה"ל מטפל בכל שלבי קבלתם לעבודה של אזרחים עובדי צה"ל. נבדקו המסמכים הנוגעים ל-200 מועמדים לעבודה ביחידות צה"ל. יחידות רבות, שקיבלו לעבודה אזרחים עובדי צה"ל, לא הקפידו להעביר בזמן למדור קליטת עובדים את סיכום הראיון עם המועמד, את שאלונו האישי ואת תוצאות הבדיקות הרפואיות שנערכו לו, כדרוש לשם הסדרת קליטתו ותשלום שכרו של העובד. נמצאו מקרים, שהמדור דרש להפסיק את עבודתם של מועמדים שמסמכיהם לא הועברו, או של מועמדים שקבלתם לא אושרה עקב תוצאות הבדיקות הרפואיות, והיחידות לא ביצעו את ההוראה.

בדצמבר 1980 הודיע מטכ"ל / אכ"א למשרד מבקר המדינה, שתונהג ביקורת באמצעות מחשב על העברת מסמכיהם האישיים של מועמדים ועל הפסקת עבודתם של מועמדים שקבלתם לא אושרה.

רפואת שיניים

חיל הרפואה מקיים מערך לרפואת פה ושיניים, הכולל 50 מירפאות שיניים. כ-55% מהנזקקים לטיפול הם חיילים בשירות חובה, כ-22% אנשי שירות קבע, כ-20% בני משפחות של המשרתים בצבא הקבע, כ-3% גימלאים וכ-150 נכי צה"ל.

בנובמבר 1980 שירתו במירפאות השיניים 124 רופאי שיניים ו-216 עובדים אחרים: סייעות, טכנאים ועובדי מינהל. כ-210 אנשי מילואים — רופאים וסייעות — נקראים לשירות של כ-12,000 ימי מילואים בשנה.

בחודשים מאי — אוקטובר 1980, לסירוגין, ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על סדרי הארגון והניהול של מערך רפואת השיניים וסדרי הטיפול בנזקקים לשירותיו.

1. — בשלוש המירפאות שנבדקו נמצא, שהחיילים החלו להגיע למירפאות ב-04.00 לפנות בוקר כדי להבטיח לעצמם מקום בתור, והמתינו לפתיחתן בשעה 07.30. במהלך הביקורת, בתחילת נובמבר 1980, נקבע במירפאת מטכ"ל נוהל חדש לקבלת חיילים בשירות חובה, שנועד למנוע המתנה של שעות מרובות.

2. — חייל בצבא הקבע זכאי לקבל, ללא תשלום, טיפול משמר מלא וטיפול משקם. צה"ל לא זקף למשכורותיהם של משרתי צבא הקבע את תמורת הטיפול המשקם שקיבלו, שהוא, לדעת הביקורת, בבחינת טובת הנאה החייבת במס הכנסה.

3. התשלום בעד הטיפול בבני המשפחה ובגימלאים מחושב על פי מחירון, המתבסס על המחירון של קופת חולים של הסתדרות העובדים הכללית.

משרד מבקר המדינה הישווה את המחירון של צה"ל מ-1.780 למחירון של קופת חולים מ-14.180, שלפיו הוא נערך, וגם לתעריף שפרסמו משרד הבריאות והסתדרות רופאי השיניים בישראל ב-18.780, לסולם הנמוך שבתעריף זה. נתברר, שמחירון צה"ל נמוך יותר. בינואר 1981 הודיע מטכ"ל / אכ"א, שמחירון צה"ל הושווה במלואו למחירון של קופת חולים.

4. — משרד מבקר המדינה בדק את המסמכים הנוגעים ל-450 מתרפאים; במסמכים הנוגעים ל-163 מתרפאים נמצאו ליקויים.

5. בדיקה של פעילות הרופאים במרכז לרפואת הפה והשיניים העלתה, כי ב-29% מהימים, שהוקדשו לטיפול במתרפאים, נתקבלו לטיפול רק 1 — 3 מתרפאים ליום. במספר ניכר של מקרים ניתן מספר מצומצם של טיפולים ביום עבודה. בינואר 1981 הודיע מטכ"ל / אכ"א, שהוגדרו מדדים להספק של עבודת הרופאים ונקבעו סדרי פיקוח של מיפקדת חיל הרפואה בנושא זה.

6. באפריל 1975 החל צה"ל לתת טיפול שיניים יזום לטירונים של הדרג הלוחם במערך השדה, בשישה בסיסי טירונים.

הטיפול היזום ניתן על ידי ארבע מירפאות שיניים ניידות, שבכל אחת מהן שתי עמדות טיפול. בשנת 1979 הופעלו הניידות במשך 720 ימים, באמצעות 128 רופאים, ששירתו 3,552 ימי מילואים ו-48 סייעות, ששירתו 1,073 ימי מילואים. לשנת 1980 תוכננו 914 ימי הפעלה.

לעבודת הניידות נגרמו תקלות רבות, שנבעו מבעיות אחזקה של ציוד ומיכשור, מהפסקות בזרם החשמל ובהספקת מים, וכן משינויים תכופים ובלתי צפויים בסדרי האימונים של הטירונים, או מהתנגשות בתכניות אימונים שוטפות.

ניצול ימי מילואים

בחודשים מארס—ספטמבר 1980 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על ניצול ימי המילואים שהוקצו לכוחות היבשה של צה"ל, לתקופה אפריל 1979 ספטמבר 1980. הנושאים העיקריים שנבדקו היו: ניצול ימי המילואים לתעסוקה מבצעית ולאיימונים; אופן ניצול ימי מילואים במתקנים ובחילות של אכ"א, בחילות גלויים (ראה להלן) ובמשימות תחזוקה ביחידות מחסני חירום (ימ"חים); נוהלי הקצאת ימי מילואים על ידי מטכ"ל / אכ"א ומטכ"ל / אג"א, והפיקוח שהופעל על ניצולם של ימי המילואים.

הביקורת נערכה בשישה אגפים של המטה הכללי; במפקדות של פיקוד הדרום, של גיסות השריון ושל שלושה קציני חיל ראשיים; בשש מפקדות של אוגדות וחטיבות; בשתי מפקדות של גזרות תעסוקה מיבצעית; במיתקן אימונים מרכזי; בשמונה יחידות ומחלקות של חיל; בחמישה מרכזי גיוס ובמשרדיהם של שלושה קציני ערים.

סמכויות ההקצאה

ימי מילואים מוקצים בעיקר לשלוש מטרות: לביצוע משימות שוטפות המוטלות על הצבא, שהן מעבר להספק של כוח האדם הסדיר, כגון משימות ביטחון שוטף והחזרה לכשירות של ציוד חירום, שהופעל באישור; לאימונים; ולכיסוי חוסרים במצבות של כוח האדם הסדיר.

הסמכות להקצות ימי מילואים ליחידות ניתנה לשש רשויות (להלן — סמכויות הקצאה), כדלקמן: אג"מ/מבצעים — לתעסוקה מבצעית. (ראה להלן) ולמשימות מבצעיות אחרות; אג"מ/מה"ד — לאימונים; מטכ"ל/אכ"א — לכיסוי פערים ולתגבור משימות במתקנים ובחילות; מטכ"ל/אג"א — למשימות תחזוקה; מפקדות חיל האוויר וחיל הים — לכל המטרות הנ"ל, במסגרות שלהם. תכנית שנתית להקצאת ימי מילואים נערכת על ידי מטכ"ל/אג"א על פי דרישותיהן של סמכויות ההקצאה ומועברת לאישור הרמטכ"ל. לאחר אישור התכנית מעביר היועץ הכספי לרמטכ"ל למינהל התשלומים אישור תקציבי לזימונם של חיילי מילואים לשירות פעיל, שעל פיו מוציאות סמכויות ההקצאה טופסי הקצאה (להלן — אשרות) ליחידות — באמצעות הפיקודים המרחביים. באשרה מצויינים בין השאר: היחידה; המשימה; תקופת ביצועה; מספר חיילי המילואים שיוזמנו והמספר הכולל של ימי המילואים. סמכויות ההקצאה אמורות לפקח על אופן ניצול ימי המילואים.

המוסד לביטוח לאומי משלם לחייל מילואים בעד כל יום של שירות מילואים פעיל, עד לסכום מירבי שנקבע*. עלות יום מילואים לצה"ל, על פי מחירי התקציב המקורי לשנת הכספים 1980, הייתה 131 ל"י וכללה את הוצאות הקיום של חייל המילואים במסגרת השירות הפעיל, לרבות התשלום הישיר הניתן לו.

לשנת העבודה 1979 אושרה מראש הקצנה כוללת של 10.5 מיליון ימי מילואים; נוצלו למעשה כ-9.7 מיליון; לשנת העבודה 1980 אושרו 9.5 מיליון ימי מילואים. עלות ימי המילואים בשנת העבודה 1980, בתקציב המקורי של צה"ל לאותה שנה, הייתה כ-1.24 מיליארד ל"י.

תעסוקה מבצעית

1. תעסוקה מבצעית היא פעילות ביטחון שוטף, שבה מוקצות ליחידות גזרות אחריות (להלן קווי תעסוקה) ועליהן לאייש בהן מוצבים ולבצע סיורים, מארבים, תצפיות וכו', על פי פקודת תעסוקה. בתעסוקה המבצעית משולבות מירב יחידות המילואים של המערך הלוחם והמסייע. תקופת התעסוקה של יחידת מילואים היא בין 24 ל-31 יום.

מספר ימי המילואים המוקצים לתעסוקה מבצעית מבוסס על מספר החיילים הדרוש ועל אורך תקופת השירות. אג"מ/מבצעים מקצה את ימי המילואים ליחידת התעסוקה כשלושה שבועות לפני תחילת התעסוקה; על הפיקוד שבמרחבו מועסקת היחידה לדווח לאג"מ/מבצעים, תוך חמישה ימים מההתייצבות לתעסוקה, על מספר החיילים שהתייצבו; ההקצאה אמורה להיות מעודכנת בהתאם לצורך.

— במקרים רבים לא דיווחו פיקודים לאג"מ/מבצעים על מספר החיילים שהתייצבו. למשל: מבין קווי תעסוקה בפיקוד הדרום, שאוישו בשנת 1980, כולם או חלקם, על ידי יחידות מילואים, סיכם משרד מבקר המדינה נתונים לגבי 14 קווי תעסוקה. רק לגבי 28% מבין המחוזיים, שהועסקו בתעסוקה מבצעית בקווים אלה מאפריל עד יוני 1980, נתקבלו באג"מ/מבצעים דו"חות על מספר חיילי המילואים שהתייצבו לתעסוקה. כאשר מתייצבים חיילים במספר קטן מכפי שאושר בהקצאה, והפיקוד אינו מדווח על כך, אין ההקצאה מעודכנת; לפיקוד וליחידה נשאר עודף של ימי מילואים, שניתן לנצל למטרות שלא אושרו, ללא ביקורת של מטכ"ל/אג"מ.

בשנת 1979 היו במרחב פיקוד הדרום קווי תעסוקה מבצעית, שתוכננו לאיוש על ידי חיילי מילואים בלבד. משרד מבקר המדינה בדק 23 מחוזי שירות פעיל בשלושה קווי תעסוקה, שלגביהם אותרו

- הסכום שמשלם המוסד לביטוח לאומי אינו בא מתקציב המדינה. על פי חוק הביטוח הלאומי גובה המוסד ממבוטחי ומהמעבידים דמי ביטוח לענף ביטוח שירות מילואים לפי שיעורים מהשכר או מההכנסה.

דו"חות התייצבות. ב־21 מחזורים ניצלו היחידות כ־17,000 ימי מילואים יותר מכפי שהיה דרוש על פי מספר החיילים שהתייצבו. כך, למשל, הוקצו ליחידה, שהייתה בתעסוקה מבצעית באפריל 1979, 9,048 ימי מילואים. היחידה ניצלה את כל ההקצאה אף על פי שהתייצבו רק כ־86% מהחיילים. היחידה ניצלה אפוא לפחות 1,248 ימי מילואים יותר מכפי שנדרשו לה בתעסוקה. ימי המילואים שלא נדרשו לתעסוקה המבצעית נוצלו למשימות אחרות, שלא הוגדרו בהקצאה. תופעה זו נמצאה גם בכמה קווי תעסוקה במרחבי פיקודים אחרים.

בתקופות של שירות מילואים פעיל, הנמשכות כשלושה שבועות ויותר, יש חיילי מילואים המבקשים מסיבות אישיות ומשפחתיות, להתייצב באיחור של ימים אחדים או להשתחרר ימים אחדים לפני הזמן המתוכנן. לפיכך אמורים להחסך חלק מימי המילואים, שהוקצו ליחידה. עוד לפני תחילת התעסוקה. ממדי ההתייצבות באיחור והשתחרור המוקדם, שלפחות חלק מהם לא יכלו להילקח בחשבון בשלב הקצאת ימי המילואים, הסתכמו באחת היחידות שנבדקו בכ־1,000 ימי מילואים ובשנייה — בכ־200 ימי מילואים.

משרד מבקר המדינה ערך השוואה בין ניצול ימי המילואים בפועל לבין הקצאת ימי המילואים ב־57 יחידות: 15 בפיקוד הדרום, 33 בפיקוד המרכז ותשע בפיקוד הצפון, שהיו בתעסוקה מבצעית ב־1979, ואשר קיבלו הקצאות של כ־2,000 עד כ־11,000 ימי מילואים כל אחת. נמצא, שב־39 יחידות היה, ניצול ימי המילואים בפועל זהה להקצאה המקורית ולא נחסכו ימי מילואים עקב התייצבות באיחור והקדמות שחרור; ב־16 יחידות נוצלו ימי מילואים פחות מההקצאה ובשתים — יותר מההקצאה.

בעקבות הביקורת, שהצביעה בדרך כלל על התייצבות של חיילים במספר קטן מתקן הקו, שינה אג"מ/מבצעים את שיטת הקצאת ימי המילואים לתעסוקה מבצעית. מנובמבר 1980 ניתנות הקצאות מופחתות, והן יעודכנו על סמך דו"חות התייצבות שיתקבלו מהפיקודים.

2. יחידה א'. פיקוד המרכז הורה, שיחידה א' תתייצב לתעסוקה מבצעית בהתאם לתקן הקו; התייצבו כ־113% חיילים.

מיפקדת הגיוור ביטלה או שינתה חלק מהמשימות, שעל פיהן נקבע תקן הקו. לדוגמה: היחידה שוחררה מביצוע חלק מהמשימות; עקב השינויים לא היה צורך בשירותם של כ־30 חיילים לצורכי המשימות בגיוור.

יחידה א' החליפה בגיוור התעסוקה יחידה סדירה, שתוגברה על ידי 37 נהגים בשירות מילואים. לאחר שהיחידה הסדירה עזבה את הגיוור הוכפפו הנהגים ליחידה א' ובכך גדל עוד יותר העודף שנוצר עקב ביטול משימות, כאמור לעיל.

נוכח העודף האמור שוחררו 25 מחיילי היחידה, ימים אחדים לאחר גיוסם, אולם גם לאחר שחרורם נותרו חיילים מעל התקן. במועד הביקורת, 3.7.80, נותר בגיוור התעסוקה עודף חיילים, לרבות חיילי תיגבור: 38 חיילים יותר מהדרוש על פי תקן הקו, או 68 יותר מהדרוש לביצוע משימות הקו. שהוטלו על היחידה.

בפקודת התעסוקה המבצעית לשנת 1980 של אג"מ/מבצעים נקבע עקרונית, שחיילי מילואים הנמצאים בתעסוקה מבצעית עד 25 יום לא יצאו לחופשות; תקן הקו חושב לפי צורכי המשימות בלבד, ללא הקצאת ימי מילואים למתן חופשות. הפקודה התירה חופשות. לפתרון בעיות אישיות אם צורכי התעסוקה יאפשרו זאת.

— ספירה שערך משרד מבקר המדינה בשטח העלתה, שרק 80% מחיילי המילואים היו במקום: החיילים שחסרו (16% מכוח התעסוקה) קיבלו חופשות, רובם במסגרת מחזורי חופשה שיגורתיים.

נוכח הפער בין הנדרש בפקודה ובין המצב, כפי שמשקף בממצאי הביקורת, מן הראוי שהמטכ"ל יעיין שוב בעמדה שנקט, חוך התייחסות, לצד הצרכים, גם לניסיון שנצבר.

3. יחידה ב'. יחידה ב' הייתה בתעסוקה מבצעית בגיוור אחת; פיקוד הדרום קבע לגיוור תקן קו.

הביקורת העלתה, שהתייצבות כוח התעסוקה בגיוור הייתה הדרגתית: בתאריך תפיסת הקו התייצבו רק כ־87% מהחיילים ועד 29.6.80, היום שבו נערכה הביקורת, עלה המספר בהדרגה לכ־96%. אף על פי שבתאריך תפיסת הקו חסרו חיילים לאיוש התקן, היקצתה מיפקדת הגיוור מכוח התעסוקה 32 חיילים למשימות שלא אושרו: לתיגבור המיפקדה בנהגים, במקצועות חימוש, בקשרים ובחובשים

— על חשבון משימות ביטחון שוטף מובהקות בגיזרה, חלקן במקומות שהפיקוד הגדירם כמועדים לפורענות.

— ב־29.6.80 ערך משרד מבקר המדינה ספירה של חיילי המילואים בגיזרת התעסוקה. נמצאו 53 חיילים פחות מתקן הקו שקבע הפיקוד. 45 חיילים שהו בחופשות, שחלק מהן ניתן שלא על פי פקודת התעסוקה המבצעית ל־1980.

4. — במרכזי הגיוס אמורים להימצא נהגים וכלי רכב במצב הכן להזעקת צוותי הגיוס הראשוניים. בשנת העבודה 1979 הוקצו נהגים לכל מרכזי הגיוס; מספר ימי המילואים שהוקצה לצורך זה היה 95,000. לשנת העבודה 1980 הוקצו למשימה זו כ־80,000 ימי מילואים. משרד מבקר המדינה ערך ביקורת בתמישה מרכזי גיוס של עוצבות פיקוד הדרום ושל מיפקדת גיסות השריון. הביקורת העלתה, שחלק ניכר מהקצאות אלה לא היה דרוש. למשל: נהגי כוננות, שהוקצו למרכזי גיוס במרכז הארץ, נשלחו לתעסוקה בסיני והכוננות לגיוס חירום של חיילי המילואים הייתה מובטחת על ידי נהגים בשירות סדיר. הקצאת נהגי כוננות בשירות מילואים ששירותם מסתכם במקרה זה בכ־3,600 ימי מילואים, הייתה מיותרת. שלושה מבין נהגי כוננות של מרכז גיוס נוסף במרכז הארץ סופחו באופן קבוע לימ"ח בדרום הארץ ועוד שניים נמצאו תדיר בחופשה, כך שבמרכזי הגיוס נותרו מחצית ממספר נהגי הכוננות.

— הפקודות התיירו לשלב את נהגי הכוננות, חיילי מילואים, במשימות אבטחה של מרכזי הגיוס ובמשימות נוספות, בתנאי שלא תיפגע כוננותם לתפקידים העיקרי, בשלב המוקדם ביותר של הפעלת מערכת הגיוס. נמצא, שהנהגים לא שולבו במשימות אחרות ותקופת שירותם — כשלושה שבועות — עברה במקרים רבים בבטלה כמעט מוחלטת, שהיו לה גם השלכות מוראליות שליליות.

אימונים

1. האימונים של יחידות מילואים הם בעיקר מהסוגים הבאים: אימון יחידתי או ייעודי; אימון הקמה; אימון הסבה; אימון ריענון ואימון מפקדים. גם המסגרות המתאמנות הן שונות — ממסגרת של מחלקה עד מסגרת של חטיבה; משך האימון הוא משלושה ימים עד כשלושה שבועות.

מספר ימי המילואים המוקצים לאימונים מבוסס על מכפלת מספר החיילים שיוזמו לאימון במספר ימי האימון המתוכננים. בשנת העבודה 1979 נהג אג"מ/מ"ד להקצות ימי מילואים בשיעור של 80% מהמתוכנן לאימון הנמשך יותר משישה ימים ולעדכן את ההקצאה לאחר קבלת דו"ח על ההתייבבות; ו־100% של ימי מילואים לאימון הנמשך עד שישה ימים.

— הפיקודים והחילות לא העבירו למה"ד/אימונים בשנת 1979 דו"חות על מספר המתייצבים לאימונים, כנדרש לשם עדכון ההקצאות של ימי מילואים, למעט מקרים, שבהם התייצבו חיילים במספר שחייב בקשת תוספת של ימי מילואים. בדיקה שערך משרד מבקר המדינה במיפקדת גיסות השריון העלתה, שהמיפקדה לא תבעה ממיתקן האימונים המרכזי של גיסות השריון להמציא לה דו"חות כאלה. המיתקן אימן ב־1979 חלק ממספר יחידות המילואים (חי"ר, חש"ן וחה"ן) שהתאמנו באותה שנה.

— במיפקדת פיקוד הדרום העלתה הביקורת, שהמיפקדה קיבלה ממיתקן האימונים הפיקודי דו"חות רק לגבי כ־45% מאימונים יחידתיים של יחידות בהיקף גדודי או פלוגתי, שהתאמנו במיתקן ב־1979; הדו"חות לא הועברו למה"ד/אימונים, כנדרש.

2. משרד מבקר המדינה בדק את ניצול ימי המילואים בהשוואה למכפלת מספר החיילים שהשתתפו באימונים במספר ימי האימונים; הבדיקה נערכה לגבי יחידות מילואים מפיקודים ומחילות שונים, שהתאמנו במשך שנת 1979 בכמה מיתקני אימון. נמצא, שהיחידות ניצלו ימי מילואים במספר גדול מכפי שנדרש. להלן שתי דוגמאות:

(א) 26% מבין מסגרות מילואים שהתאמנו, רובן בהיקף שתוכנן לכ־40 עד כ־70 חייל, שלגביהן היו באג"מ/מ"ד דו"חות ביצוע, שכללו גם את מספר המתייצבים בפועל, ניצלו 2,150 ימי מילואים עודפים, שהיו כ־26% מכל ימי המילואים שהוקצו לאימוניהן של המסגרות — בס"ה 8,391. כך, למשל, קיבלה יחידה של פיקוד הדרום לצורך אימון ריענון של יחידת משנה, במאי 1979, הקצאה של 770 ימי מילואים, לפי חישוב של 11 ימי אימון ל־70 חייל. בפועל היא ניצלה 767 ימי מילואים אף על פי שהשתתפו באימון רק 54 חיילים; 173 ימי מילואים נצלו למטרה שלא צוינה בהקצאה.

(ב) משרד מבקר המדינה בדק את ניצול ימי המילואים על ידי תשעה מבין הגדודים שהתאמנו במיתקן אימונים מרכזי במחצית השנייה של 1979.

לשני גדודי מילואים הוקצו לאימונים 14,486 ימי מילואים. הביקורת העלתה, שיחידות האם של הגדודים ניצלו 1,231 ימי מילואים עודפים, דהיינו כ-8% מימי המילואים שהוקצו לאימונים של הגדודים. לדוגמה: לחטיבה של פיקוד הדרום הוקצו עבור אימון גדוד, בפברואר 1980, 7,500 ימי מילואים, בכלל זה 5,850 לאימון מרבית החיילים. החטיבה ניצלה את כל ימי המילואים, אף על פי שבאימון השתתפו, על פי הנתונים שמסר הגדוד למיפקדת מיתקן, האימונים, רק כ-91% מהחיילים. החטיבה ניצלה אפוא 525 ימי מילואים למטרה שלא צוינה בהקצאה.

בנובמבר 1980 הודיע מה"ד / אימונים, למשרד מבקר המדינה, שמה"ד הפחית לכדי 75% את הקצאות ימי המילואים לאימונים של יותר משישה ימים, כדי לאכוף על היחידות הגשת דו"חות, הדרושים לעדכון הקצאות ימי המילואים.

(ג) בהתאם להוראות הפיקוד העליון אחראית מה"ד לביצוע תכניות האימונים של יחידות צה"ל; הפיקוד המרחבי אחראי להכנת הכוחות הכפופים לו לקראת מלחמה. השתתפות לא מלאה באימון גדודי מונעת תרגול של המסגרת השלימה על כל מרכיביה, פוגעת ברמת ההישגים של היחידה המתאמנת ובמוכנותה למלחמה, ואינה מאפשרת ניצול של אמצעים שהושקעו באימון, ובכללם ימי מילואים.

על פי פקודת האימונים לשנת 1979 חייבות היחידות המתאמנות להגיש דו"ח ביצוע אימונים — נוסף לדו"ח על מספר המתייצבים — גם למה"ד/אימונים וגם לפיקוד המרחבי או לחיל שאליה הן שייכות. דו"ח ביצוע אימון אמור לכלול, בין השאר, נתונים על ההשתתפות באימון בהשוואה לנתוני זימון, התייצבות ושחרורים, בחתך של מסגרות משנה, כגון צוותי לחימה ומחלקות מקצועיות.

— בשנת העבודה 1979 התאמנו יחידות מילואים של כוחות היבשה, ונוצלו לשם כך כ-2 מיליון ימי מילואים. במה"ד/אימונים נתקבלו דו"חות ביצוע לגבי 11% מהיחידות בלבד. כ-24% מבין היחידות היו של פיקוד הדרום, אך בפיקוד נמצאו דו"חות רק לגבי 23% מהן.

3. משרד מבקר המדינה, בדק את שיעור ההשתתפות באימונים של שני גדודים, שהתאמנו במיתקן האימונים המרכזי באותה עת, שנבחרו באקראי — גדוד חיל רגלים וגדוד שריון. הביקורת העלתה:

(א) מצבת גדוד חיל הרגלים מנתה לקראת האימון 83% מהמתקן; באימון השתתפו, על פי הרישומים, 73% מהמצבה ו-61% מהמתקן. כ-27% מהחיילים לא השתתפו באימון מסיבות שונות. 29 מבין החיילים שהשתתפו באימון החסירו משכבה עד 20 ימי שירות עקב איחור בהתייצבות או שחרור מוקדם, על פי היתר מראש.

ביום שבו נערכה הביקורת, 18.6.80, בוצעו בגדוד אימונים מחלקתיים ופלוגתיים; במיתקן האימונים נמצאו 86% מהחיילים שהשתתפו במחזור האימונים, 63% מהמצבה ו-52% מהמתקן. במיתקן האימונים חסרו 51 מהמשתתפים באימון: 16 מהם בשל התייצבות באיחור או שחרור מוקדם, 33 קיבלו חופשות מסיבות שונות, ושנים נפקדו. 30 מהחיילים שחסרו נימנו עם פלוגת המיפקדה ו-21 עם הפלוגות הלוחמות. בין חיילי פלוגת המיפקדה שחסרו היו שמונה טבחים, שקבלו חופשת משמרת שגרית לשלושה ימים.

עקב פער זמנים, שנוצר באימון גדוד חיל הרגלים, בין אימון ייעודי של שתי יחידות משנה, לבין אימון מרבית החיילים, שבו היה עליהן להשתלב, הוצאו לחופשה של שני ימים 20 חיילים; עוד 17 חיילים הוצאו לחופשה של חמישה ימים (שבת בכלל זה). בשנת העבודה 1980 צפוי מצב דומה בשלושה גדודים נוספים.

(ב) מצבת גדוד השריון מנתה לקראת האימון 81% מהמתקן; באימון השתתפו, על פי הרישומים, 77% מהמצבה, 63% מהמתקן. 23% מהחיילים לא השתתפו באימון מסיבות שונות.

ביום שבו נערכה הביקורת, 9.7.80, ביצע הגדוד תרגילים פלוגתיים; נמצאו במיתקן האימונים באותו יום 92% מהמשתתפים באימון, 70% מצבת הגדוד, 57% מהמתקן. במיתקן האימונים נעדרו 30 חיילים: 14 בשל הקדמת שחרור, 15 קיבלו חופשות מסיבות שונות ואחד נפקד. 23 מהחיילים שנעדרו נימנו עם פלוגת המיפקדה ושבעה עם הפלוגות הלוחמות.

בנובמבר 1980 הודיע מה"ד/אימונים למשרד מבקר המדינה, שהוצאה הוראת קבע לזמן מחדש לאימונים חיילים שלא השתתפו באימון השנתי עם יחידתם; ההוראה אינה תחליף למיצוי כל

ההכנות הנעשות ביחידות. כדי להביא להתייצבות מירבית לאימון השנתי. לדעת הביקורת יש בכך כדי לפתור את בעיית אימון הפרט, ולצמצם את הלחץ מצד חיילים לבקש דחיית שירות מילואים, אך לא את בעיית אימון היחידה.

4. אימון גדודי מילואים מבוסס על תכנית אימונים יוזמה לפלוגות הלוחמות ולכמה מחלקות של פלוגת המיפקדה; אימון של מחלקות אלה במיתקן האימונים המרכזי נמשך כמה ימים, במקביל לאימון הפלוגות הלוחמות, שנמשך יותר משבוע. ביתרת הזמן שהן עשויות חיילים מפלוגת המיפקדה במיתקן האימונים ללא תכנית תעסוקה יוזמה, בהמתנה לקריאות מהשטח, אם יבואו (סיעת רפואי, תיקוני רכב), ולמשימות המוטלות עליהם בגמר האימון. לדעת הביקורת מן הראוי לבחון אפשרויות חילופיות לניצול מועיל של זמנם של חיילי פלוגת המיפקדה, במקצועותיהם, בלי לפגוע בכוונותם למשימות שלשמן זומנו לאימון.

הקצאת ימי מילואים על ידי מטכ"ל / אכ"א

לרשות מטכ"ל/אכ"א הועמדו בשנת העבודה 1980 כ-1.3 מיליון ימי מילואים, כדלקמן: כ-930,000 יום לאיוש קבוע של תקנים ביחידות סדירות שחטר בהן כוח אדם; 50,000 לכיסוי פערים זמניים, עקב תנודות במצבות כוח אדם בשירות חובה; כ-210,000 לתיגבור משימות במיתקנים ובחילות של אכ"א; וכ-105,000 לתיגבור משימות באגפי המטה הכללי ובחילות נלווים, דהיינו חילות שאין להם זיקה פיקודית או מקצועית למטכ"ל/אכ"א, אך מטעמי חסכון לא נקבעה להם סמכות הקצאה נפרדת. משרד מבקר המדינה בדק את ניצול ימי המילואים לכיסוי פערים זמניים; לתיגבור מיתקנים וחילות של אכ"א ולחילות נלווים.

ימי מילואים לכיסוי פערים זמניים

ימי המילואים מוקצים כדי לאפשר המשך ביצוע משימות בפרקי זמן מוגבלים, שבהם התהווה חוסר במצבה לעומת התקן במקצועות "קריטיים" (לפי הנסיבות) בשירות חובה.

— הביקורת העלתה, כי ליחידות, שהיה בהן חוסר כוח אדם בשירות חובה במקצועות שהוכרו על ידי מטכ"ל/אכ"א כמצדיקים הקצאת ימי מילואים לכיסוי פערים, הוקצו ימי מילואים גם מסעיפי הקצאה ייעודיים ועל ידי סמכויות הקצאה אחרות. הדבר גרם הקצאה של ימי מילואים לאותן המשימות על ידי שתי סמכויות הקצאה. למשל: בשנת העבודה 1980 אישר מטכ"ל/אג"ת 10 יחידות ומחלקות של חיל כ-16,000 ימי מילואים במסגרת סעיף הקצאה ייעודי — תיגבור משימות החיל — במקצועות שבהם נהג מטכ"ל/אכ"א לאשר ימי מילואים לכיסוי פערים (כגון: טבחיים, נהגים, מכונאי רכב, מש"קים). מטכ"ל/אכ"א התריע על הכפילות בפני מטכ"ל/אג"ת עוד בנובמבר 1979, לפני אישור ימי המילואים לשנת 1980.

— במגמה להעלות את רמת כוונותם של ימ"חים אישר מטכ"ל/אג"א לימ"חים ימי מילואים מסעיף הקצאה ייעודי — סיוע וטיפול בימ"חים, ללא התחשבות בקיומם של פערי כוח אדם בשירות חובה, שהצדיקו פנייה של הימ"חים למטכ"ל/אכ"א. הדבר נבע מהיעדר תיאום בין סמכויות ההקצאה.

ימי מילואים למיתקנים ולחילות של אכ"א

נבדק ניצול ימי המילואים, שאושרו למיפקדת קצין משטרה צבאית ראשי להגברת הפיקוח על התנועה בדרכים; ולשלישות הראשית — לביצוע השתלמויות אצל קציני הערים.

א. פקודת העבודה השנתית ל-1980 הטילה על חיל המשטרה הצבאית לבצע פיקוח מוגבר בדרכים, במשך שישה חודשים בשנה, לסירוגין. מטכ"ל/אג"ת היקצה למשימה זו, באמצעות מטכ"ל/אכ"א, כ-17,500 ימי מילואים. הגברת הפיקוח הייתה אמורה להתבצע על ידי 96 שוטרים צבאיים, שיוזמו לשירות מילואים פעיל, בכל חודש של פיקוח מוגבר.

— השוואת המספר היומי הממוצע של שוטרים צבאיים, שביצעו תפקידי שיטור בחודש מאי 1980 (חודש של פיקוח מוגבר), לעומת חודש אפריל 1980 (פיקוח רגיל), העלתה, כי בממוצע רק 42% מ-81 שוטרים צבאיים בשירות מילואים, שהוקצו לתיגבור שיטור, הועסקו במשימה שלשמה נקראו לשירות פעיל. בעוד שהוחלט על תיגבור השיטור על ידי שוטרים צבאיים בשירות מילואים, לא הועסקו בתפקידי שיטור כל השוטרים הצבאיים בשירות סדיר, שיועדו לתפקידי שיטור.

ב. — לשנת 1980 אישר מטכ"ל/אג"ת לשלישות הראשית כ-3,300 ימי מילואים עבור קציני ערים; על פי דרישתם, לשם עריכת השתלמויות תוך כדי ביצוע תעסוקה. בדיקת אופן ניצולם של ימי מילואים אלה בתום הרבע הראשון של השנה; ותכנון ניצולם בהמשך השנה, במשרדי המישה מבין 10 קציני ערים העלתה, שלא הוכנו תכניות השתלמות, לא נקבע לוח זמנים, לא נקבעו ממלאי התפקידים שהשתלמות נועדה להם וימי המילואים נוצלו ברובם לביצוע עבודה שוטפת במשרדי קציני הערים. למשל: בחדרה נקראו, במסגרת הקצאת ימי מילואים להשתלמות, שלושה קצינים לשלושה שבועות, בזה אחר זה, לשם מילוי מקומה של קצינת העיר. כרחובות נוצלו ימי המילואים לאיוש רצוף של נציגות בשלוחת קצין העיר בקריית גת.

בנובמבר 1980 הודיע מטכ"ל/אכ"א למשרד מבקר המדינה, שיפעל לצמצום מספר ימי המילואים שהוא יקצה; הקצאות ימי מילואים ליחידות אכ"א יהיו מלוות בעתיד בתכנית מפורטת, שתהיה חלק בלתי נפרד ממסגרת ההקצאה.

ימי מילואים לחיל

במיפקדת קצין חיל ראשי ריכוז מחלקות אחדות את הדרישות להקצאת ימי המילואים. חוסר תיאום בין המחלקות המטפלות בהקצאת ימי מילואים איפשר ליחידות להפנות חלק מדרישותיהן באמצעות שתי מחלקות, במקביל, ואף לקבל הקצאות של ימי מילואים לאותן מטרות בכפילות. למשל: ב-1980 הוקצו למחלקה וליחידה בחיל ימי מילואים לכיסוי חוסר בנגדים, הן באמצעות מחלקת ארגון וכוח אדם — 360 ימי מילואים; והן באמצעות ענף תכנון וארגון — 660 ימי מילואים. עוד הוקצו ליחידה אחת ימי מילואים למבצעים הן באמצעות מחלקה והן באמצעות ענף תכנון וארגון.

ביוני 1980 הוצא נוהל חילי חדש בעניין תכנון, דרישה ופיקוח על ימי מילואים, וריכוז הפעולות הוטל על גורם אחד בחיל. תוצאות הפעלתו של הנוהל החדש ייבחנו בשנת העבודה 1981.

הדרישה השנתית להקצאת ימי מילואים לתיגבור משימות החיל הוגשה על ידי ענף תכנון וארגון במיפקדת קצין חיל ראשי למטכ"ל/אג"ת באמצעות מטכ"ל/אכ"א. מטכ"ל/אכ"א העביר את הדרישה בלי לבחון אותה, כפי שהוא נוהג לעשות לגבי דרישה שנתית של ימי מילואים למיתקנים ולחילות של אכ"א, משום שאין לו הידע המקצועי הדרוש לכך; ומטכ"ל/אג"ת מצידו לא ערך בדיקה מיוחדת לגבי דרישת מיפקדת קצין חיל ראשי, אף על פי שלא נבדקה על ידי מטכ"ל/אכ"א.

מכלל כ-80,000 ימי מילואים שמטכ"ל/אג"ת אישר לתיגבור משימות החיל ב-1980, בלב משרד מבקר המדינה את הצורך בכ-6,500 ימים שיועדו, על פי דרישת מיפקדת קצין חיל ראשי, לתרגול ולריענון תוך כדי ביצוע עבודה שוטפת. נמצא, כי ימי המילואים נוצלו לביצוע משימות שוטפות, כגון הכנת דפי מטרה, הכנת מפות, כתיבת עבודות מחקר, שהריענון לא היה מטרותם. 3,000 ימי מילואים, שאושרו ליחידה אחרת, למטרות הדרכה, נוצלו אף הם לעבודות שוטפות.

הקצאת ימי מילואים על ידי מטכ"ל / אג"א

1. בשנת העבודה 1979 הועמדו לרשות מטכ"ל/אג"א כ-600,000 ימי מילואים; ובשנת 1980 — כ-500,000. המשימות העיקריות, שלשמן יועדו ימי המילואים היו: שיפור מצב הימ"חים, החזרה לכשירות של ציוד חירום שהופשר לתעסוקה מיבצעית ולאיימונים; תיגבור מרכזי מטכ"ל/אג"א וביצוע שיפורים בציוד לחימה מבוקר.

2. באשרת ימי מילואים יש לציין, בין השאר, את מספר חיילי המילואים שאושרו לזימון בכל מקצוע. על פי פקודות מטכ"ל רשאיות יחידות לזמן חיילי מילואים רק בהתאם למשימות ולתפקידים שהוגדרו באשרה.

— ב-307 (12%) מתוך 2,495 אשרות שהוציא מטכ"ל/אג"א לא צוין התפקיד או המקצוע; ברובן — גם לא המשימה המפורשת שיועדה לביצוע. במאות אשרות נוספות צוין, במקום המקצוע, "כלליים", שמשמעותו, בעגה הצבאית, חיילים לעבודות בלתי מקצועיות.

— בדיקה מפורטת של 21 אשרות של חמש עוצבות ויחידות הכפופות לפיקוד הדרום, שנבחרו באקראי מבין מאות אשרות שהוציא מטכ"ל/אג"א ב-1979, לזימון "כלליים", ואשר הסתכמו בכ-10,500 ימי מילואים, העלתה, כי במחצית ממספר ימי המילואים הועסקו 437 בעלי מקצועות איכותיים, לפי הפירוט הבא: 58 קצינים, 123 בעלי מקצועות נהיגה, 86 בעלי מקצועות חימוש, 80 אנשי צוות ולוחמים, 37 בעלי מקצועות הפעלה קשר, 38 בעלי מקצועות משטרה צבאית, 15 חובשים.

בינואר 1981 הודיע מטכ"ל/אג"א למשרד מבקר המדינה שהורה להעמיד לדין את האחראים

להעסקת בעלי מקצועות איכותיים על פי אשרה להעסקת חיילים לא מקצועיים. מטכ"ל/אג"ת הודיע, בנובמבר 1980, שלהבא יפורסמו, גם בתכנית המילואים השנתית, הנחיות שיחייבו לפרט באשרה את המשימה ואת בעלי המקצועות שמותר לזמן.

מאחר שמספר חיילי המילואים במקצועות איכותיים מצומצם יחסית לצורכי הצבא, נקבע סדר קדימה עקרוני לניצולם: כדלקמן: תעסוקה מבצעית, אימונים, אבטחה, איוש תקנים עקב חוסר כוח אדם בשירות סדיר והחזרה לכשירות. זימון חיילי מילואים, במקביל למשימות שונות, תוך שמירה על סדר קדימה זה, מחייב תכנון של מלוא הפוטנציאל ותיאום בין סמכויות ההקצאה. העובדה שמטכ"ל/אג"א אישר הקצאות של ימי מילואים לחלק ממשימותיו בלי לפרט את בעלי המקצועות המיועדים לזימון סייעה לניצול חיילי מילואים שלא על פי סדר הקדימה האמור ושיבשה את התכנון.

עוד באוקטובר 1979 דרש מטכ"ל/אג"ת ממטכ"ל/אג"א להציג תכנון של ניצול יתרת ימי המילואים שיועדה לביצוע החזרה לכשירות בהמשך שנת 1979 ובשנת 1980, תוך פירוט מקצועי; אך עד מועד סיום הביקורת, בספטמבר 1980, הדבר לא בוצע.

3. בתקציב ימי המילואים של מטכ"ל/אג"א כלול סעיף הקצאה, שיועד לסייע בביצוע עבודות ימ"ח בעקבות הנחיות של צוותי הדרכה, או עבודות הנובעות מפיגורים וזמניים של ימ"חים בביצוע תכנית העבודה, ומרמת כוונות לא מספקת, שאותרו בביקורת תחזוקה.

מחלקת הדרכה וביקורת: במטכ"ל/אג"א הופקדה על מתן הדרכה בענייני תחזוקה ועל עריכת ביקורות תחזוקה בימ"חים וכן על אישור ימי מילואים, אם התברר בביקורת שהעבודה בימ"חים מחייבת זאת. ב-1979 נוצלו כ-85,000 ימי מילואים לעבודות שהוטלו על ימ"חים בעקבות פעולות הדרכה וביקורות תחזוקה; ל-1980 הוקצה למטרה זו מספר ימי מילואים זהה.

— בשנת 1979 הוקצו במקרים רבים ימי מילואים מסעיף הקצאה זה, חודש אחר חודש, על פי מפתחות שנבעו לימ"חים בגודל דומה, כתגבור לביצוע עבודה שוטפת, ללא קשר עם תכנית הדרכה תחזוקתית, כהסדר קבע לסיוע, שאמור להיות זמני. לדוגמה: לימ"ח של יחידת הובלה בפיקוד הדרום הוקצו, מסעיף זה, בין אוגוסט 1979 לינואר 1980, בממוצע, כ-370 ימי מילואים לחודש, ובסה"כ 1,900 ימי מילואים, לביצוע עבודות שהיו בחלקן משימות שיגרה של הימ"ח, כגון טיפולים תקופתיים ברכב.

4. ימ"חים קיבלו הקצאת ימי מילואים גם מסעיפים שנועדו לביצוע משימות אחרות, כדלקמן: להקמות, הסבות ושינויי פריסה, להחזרה לכשירות של ציוד בעקבות אימונים ותעסוקה מבצעית, ולמשימות שנבעו ממבצע רמון.

— מיפקדת הפיקוד ריכזה את ימי המילואים מכל סעיפי ההקצאה וחילקה אותם ליחידות הפיקוד, על פי עדיפויות שקבעה בעצמה, ולא בהתאמה לפירוט שניתן באשרות של מטכ"ל/אג"א.

— בין האשרות שניתנו לפיקוד המרכז נמצאו אשרות, שעל פי נושא התעסוקה הן היו צריכות להיות בתחומן של סעיף הקצאה מוגדר, אך בפועל חוייבו לסירוגין סעיפי הקצאה אחרים, שיעודם שונה.

5. בתיאום עם גורמי אג"א, מיפקדת פיקוד הגדנ"ע וקציני תחזוקה פיקודיים ובידיעת היועץ הכספי לרמטכ"ל, הוסדר שגדנ"עים, במסגרת מחזורי "שירות לאומי", יעסקו, בין השאר, בימ"חים ובסדנאות של צה"ל, בעבודות שאינן דורשות מיומנות מקצועית. עוד נקבע, שהסעתם וכלכלתם של הגדנ"עים ימונו מתקציב צה"ל, שיקוו מתקציב ימי המילואים.

— לקראת שנת 1979 הינחה מטכ"ל/אג"ת את סמכויות ההקצאה להגיש ריכוז דרישות לימי מילואים על פי משימות, הכולל נתונים על מקורות כוח אדם לביצוע המשימות. הביקורת העלתה, שבעת שמטכ"ל/אג"ת אישר למטכ"ל/אג"א, לשנת 1979, כ-95,000 ימי מילואים לסיוע לימ"חים, לא הובא לידיעתו שיעמדו לרשות מטכ"ל/אג"א ימי עבודה של גדנ"עים. מידע זה היה אמור להמסר לידיעת מטכ"ל/אג"ת.

היקף העסקת הגדנ"עים בימ"חים ובסדנאות ב-1979 היה שווה-ערך לכ-21,000 ימי מילואים (ראה להלן). מטכ"ל/אג"ת הודיע למשרד מבקר המדינה, בנובמבר 1980, שלהבא תובא בחשבון העסקת הגדנ"עים בימ"חים ובסדנאות בדיונים על הקצאת ימי מילואים למטכ"ל/אג"א.

העסקת גדנ"עים במשימות תחזוקה במקום חיילי מילואים איפשרה, בצד היעד החינוכי, גם היסכון מסוים של ימי מילואים. מטכ"ל/אג"א ניכה מאשראי ימי המילואים שאושר ליחידות שהעסיקו גדנ"עים, מספר של ימי מילואים, כתמורה לעבודת הגדנ"עים, כמפורט להלן.

הביקורת העלתה, שמטכ"ל/אג"א ניכה מהיחידות ימי מילואים, בתמורה לעבודת הגדנ"עים, לא על בסיס של יחס המרה של תפוקת עבודה, כי אם על בסיס יחס המרה של עלות. להלן הפרטים:

מאוקטובר 1979 עד מארס 1980 ניתנו לימ"חים ולסדנאות של חילות היבשה כ-28,000 ימי עבודה של גדנ"עים, שתמורתם היה על מטכ"ל/אג"א לנכות מהאשראי של הפיקודים כ-21,000 ימי מילואים. מטכ"ל/אג"א הסתמך על יחס המרה של עלות יום גדנ"עי לעומת עלות יום מילואים וניכה מהפיקודים רק כ-9,000 ימי מילואים; כתוצאה מכך הותרו לפיקודים כ-12,000 ימי מילואים עודפים, שהיו כ-13% מכלל ימי המילואים שהיקצה מטכ"ל/אג"א בשנת 1979 לביצוע עבודות בלתי מקצועיות בימ"חים.

ההסדר של העסקת גדנ"עים במסגרת שירות לאומי בימ"חים ובסדנאות של צה"ל נמשך גם בשנת 1980. מטכ"ל/אג"א הודיע למשרד מבקר המדינה שיבחן אפשרות לקבוע מדדים על בסיס יחס המרה של תפוקה בפועל.

פיקוח על ניצול ימי מילואים

1. על פי פקודות מטכ"ל על מינהל התשלומים להקפיד על תשלום בעד ימי מילואים רק בהתאם לאשרות. אם ייקראו חיילי מילואים מעל המיכסה המצוינת באשרה, יהיו חיילי המילואים זכאים, בכל מקרה, לקבל תשלום בעד שירותם. בהוצאות התשלום בעד החריגות תחויב הרורבה של אלוף הפיקוד.

— יחידות שהוזמנו במינהל התשלומים כסף לתשלום לחיילי מילואים בסכום העולה על הדרוש לפי מספר ימי המילואים שאושרו, בלי שאושרו ימי מילואים כלל, קבלו את כל הסכום שדרשו, אך מינהל התשלומים דרש מהפיקוד למנות ועדת חקירה ולהעביר את מסקנותיה למטכ"ל/אג"א, אך לא לסמכויות שנתנו את ההקצאות, שרק בסמכותן לאשר את הצורך, הייעוד וההיקף של ימי המילואים.

— עד יולי 1980 קיבל מטכ"ל/אג"א תשובות רק לגבי 57 (20%) מבין 282 מקרים חריגים, שמינהל התשלומים היפנה לבדיקת הפיקודים, החל באפריל 1979, ורק כ-30 מקרים (11%) הוגשו מסקנות בגמר כל הליכי הבדיקה. מטכ"ל/אג"א לא אימת את מסקנות ועדות החקירה עם הסמכויות שהוציאו את ההקצאות.

הטיפול המשמעותי באחראים לחריגה ממסגרת אשרה של ימי מילואים אמור להיות, על פי פקודות מטכ"ל במסגרת הפיקוד, בשלושה מבין 30 המקרים שבדיקתם על ידי הפיקודים הסתיימה הועמדו לדיון שלושה קצינים: שניים נדונו לנזיפה ולהתראה ואחד זוכה; במקרה נוסף קיבל הקצין הערה, אך לא הועמד לדיון.

היקף החריגים בניצול ימי מילואים הגיע בשנת 1979 לכ-250,000 ימי מילואים. מחוסר הסברים מהפיקודים ובשל אי בירור המסקנות של ועדות החקירה עם סמכויות ההקצאה לא ניתן להפריד בין ניצול ימי מילואים למטרות שמסכויות ההקצאה לא אישרו אותן, לבין ניצול ימי מילואים לפני קבלת האשרה, שהוא חריג פורמלי בלבד.

בנובמבר 1980 הודיע מטכ"ל/אג"א למשרד מבקר המדינה, שיפורסם נוהל, שיבטיח את מעורבותן של סמכויות ההקצאה בביקורת ניצול יתר של ימי מילואים.

הביקורת העלתה, שחויב הרורבות של אלופי הפיקודים בתמורת ימי המילואים החריגים לא היה בו תמריץ לפיקודים למנוע את החריגים או לצמצמם, הואיל ולא היה יחס סביר בין מספר ימי המילואים שהוקצו כרורבות של אלופי הפיקודים ב-1979 — כ-19,000 ימי מילואים, לבין היקף החריגים בשנה זו, שהיה גדול פי 13.

2. סמכויות ההקצאה — כל אחת בתחומה — וכן מטכ"ל/אג"א נדרשו לפקח על אופן ניצולם של ימי המילואים; על מטכ"ל/אכ"א הוטלה אחריות כוללת לבדיקת יעילות העסקתם של חיילי המילואים. משרד מבקר המדינה דבק את מידת הפיקוח שקיימו בשנת 1979 מטכ"ל/אג"א, מטכ"ל/אכ"א, מטכ"ל/אג"א, אג"מ/מבצעים ואג"מ/מה"ד.

(א) מטכ"ל/אג"א אמור לפקח על ניצול ימי המילואים בשלוש דרכים: א. מעקב שוטף אחר קצב הדרישה של ימי מילואים מסמכויות ההקצאה, כדי למנוע ניצול מלוא המיכסה בשלב מוקדם של שנת התקציב; ב. מעקב, על סמך דוחות מינהל התשלומים, אחר ניצול חריג של ימי מילואים, לשם חיוב סעיפי התקציב הנכונים ונקיטת צעדים משמעותיים, כאמור לעיל; ג. עריכת ביקורות ביחידות כדי לוודא שהחיילים מועסקים בהתאם לייעוד שצוין באשרה.

— בשנת 1979 תיכנן מטכ"ל/אג"ת לערוך ביקורות ימי מילואים ביחידות, אחת לשבועיים, על ידי צוות בראשותו ובהשתתפות נציגי סמכויות ההקצאה האחרות. ביוני 1979 היתווה מטכ"ל/אג"ת לצוות שיטה ולוח זמנים לעריכת הביקורות. אג"מ/מבצעים הודיע למטכ"ל/אג"ת, שלא ישתתף בביקורות עד אמצע ספטמבר 1979, בשל היעדר נציגים; אג"מ/מה"ד, מטכ"ל/אכ"א ומטכ"ל/אג"א המליצו לבדוק 12 מיפקדות ויחידות — ארבעה מיתקני אימונים, שלוש חטיבות וארבעה גופים מטכ"ליים. הביקורת העלתה, שצוות הבדיקה לא פקד אף אחת מהיחידות שהומלץ על בדיקתן ובס"ה ערך במשך שנת 1979 רק ארבע ביקורות על ניצול ימי מילואים.

(ב) — אג"מ/מבצעים אמור לפקח על ניצול ימי מילואים בשתי דרכים: א. קבלת דו"חות מהיחידות על מספר חיילי המילואים שהתייצבו לשירות פעיל ועדכון האשרות שהוצאו, במידת הצורך, כאמור לעיל; ב. עריכת ביקורות ביחידות, כדי לוודא שימי המילואים מנוצלים למטרה שלה נועדו. בשנת 1979 הוציא אג"מ/מבצעים 5,605 אשרות. נמצא, כי באותה שנה ערך אג"מ/מבצעים רק 10 ביקורות ביחידות, שהתייחסו בין היתר לניצול ימי מילואים.

(ג) מטכ"ל/אכ"א אמור לפקח על ניצול ימי מילואים בשתי דרכים: א. הקצאת ימי מילואים על סמך רשימות שמיות של חיילי מילואים שהיחידות זמנו לשירות פעיל, כדי לוודא את זמירותם ואת התאמת מקצועם למשימה המיועדת; ב. עריכת בדיקות ביחידות הרישום ובמקומות התעסוקה, כדי לוודא שחיילי מילואים מועסקים בשירות ובייעוד שלשמו נקראו.

— בשנת 1979 הוציא מטכ"ל/אכ"א 4,223 אשרות ימי מילואים ומכוחן נוצלו במשך השנה כ-1.1 מיליון ימי מילואים. כל סמכויות ההקצאה של כוחות היבשה הוציאו 16,113 אשרות, שמכוחן נוצלו במשך השנה כ-7.8 מיליון ימי מילואים. מטכ"ל/אכ"א, בתוקף האחריות הכוללת שהוטלה עליו ובתוקף היותו סמכות הקצאה ספציפית, ערך רק 25 ביקורות ביחידות רישום ובמקומות תעסוקה.

בדצמבר 1980 הודיע מטכ"ל/אכ"א למשרד מבקר המדינה, כי יגביר את הפיקוח על ניצול ימי מילואים במחלקות ובמתקנים של אכ"א, אך ייוונו שינוי בפקודה המטילה על מטכ"ל/אכ"א אחריות כוללת לפיקוח על ניצול ימי מילואים.

(ד) אג"מ/מה"ד אמור לפקח על ניצול ימי מילואים על ידי קבלת דו"חות מהיחידות על מספר חיילי המילואים שהתייצבו לאימונים כדי לעדכן את האשרות שהוצאו, במידת הצורך.

— בשנת העבודה 1979 הוציא אג"מ/מה"ד 3,790 אשרות ימי מילואים, ומכוחן נוצלו במשך השנה כ-2.5 מיליון ימי מילואים. אג"מ/מה"ד לא ערך ביקורות במיתקני אימונים, או ביחידות שהתאמנו מחוץ למיתקני אימונים, כדי לוודא, שימי המילואים שהוקצו לאימונים נוצלו בהתאם לייעודם. מה"ד/אימונים הודיע למשרד מבקר המדינה, בנובמבר 1980, כי במסגרת שינויים ארגוניים יוטל הפיקוח בשטח על ענף בטיחות וביקורת באימונים.

(ה) — בשנת 1979 הוציא מטכ"ל/אג"א 2,495 אשרות ימי מילואים ומכוחן נוצלו במשך השנה כ-600,000 ימי מילואים. מטכ"ל/אג"א לא ערך בשנה זו ביקורות ייעודיות על אופן ניצולם של ימי המילואים, אם כי התייחס לנושא, במידה מוגבלת, במסגרת ביקורות תחזוקה.

בדצמבר 1980 הודיע מטכ"ל/אג"א למשרד מבקר המדינה, כי בשנת 1980 הונהגו ביקורות ייעודיות; ינקטו אמצעים משמעותיים נגד מי שאחראים לחריגות ויבטלו הקצאות.

*

ממצאי הביקורת בפרק זה מצביעים על כך שהיו הקצאות של ימי מילואים מעבר לדרוש באימונים ובתעסוקה מבצעית; על העסקת חיילי מילואים בתפקידים שלא לשמם וזמנם, לרבות זימון חיילי מילואים למשימות כוונות במרכזי גיוס והעסקתם בתפקידים אחרים; ועל העסקת חיילי מילואים בעלי מקצועות איכותיים במקום חיילים בעלי מקצועות אחרים. נמצאו גם מקרים של אי העסקת חיילי מילואים במשך תקופת שירותם הפעיל.

הבקרה על העסקת חיילי המילואים, שהוטלה לפי הפקודות על אגפי המטה הכללי, בוצעה במידה מצומצמת ביותר, ולא איתרה את נקודות התורפה שאיפשרו ניצול ימי מילואים על ידי יחידות רבות שלא למטרה שלשמה הוקצו.

הממצאים מצביעים על כך, שניתן להשיג חיסכון משמעותי על ידי צמצום הקצאת ימי המילואים בלי לפגוע בביצוע המשימות שלשמן מוקצים ימי המילואים.

מחסני חירום במרחב שלמה (מרש"ל)

פיקוד מרש"ל אחראי לאיזור סיני מהגירה שמצפון לנביעות ועד אופירה. גבול הגירה במערב הוא קו הגבול, כפי שנקבע בהסכמי ההפרדה, ובמזרח — ים סוף. כן אחראי הפיקוד, לאי טירן.

הסגל הסדיר של הפיקוד אחראי לחלק ממשיות הביטחון השוטף ולאחזקת מחסני החירום. לביצוע הצפיית, סירות ואבטחה במיתקנים ובישובים מקבל הפיקוד תגבור של חיילי מילואים.

בחודשים אפריל-אוגוסט 1980 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת ביחידת מחסני החירום של מרש"ל. נבדקו: סדרי העברת מחסני החירום מא"טור; מצאי ציוד לחימה מבוקר בהשוואה לתקנים; סדרי הטיפול ברכב החירום; ארגון ימ"ח; ארגון מחסני יחידת תותחים; צריכת דלק*; אחסנת תחמושת וספירות מצאי בסדנאות מרחביות. הביקורת נערכה במפקדת מרש"ל ובמחסני החירום. בדיקות השלמה נערכו במטכ"ל/אג"א, במפקדת קצין חימוש ראשי ובחוליה העורפית של הפיקוד**.

הכוננות והכשירות של מחסני החירום

1. עד פינוי סיני במסגרת הסכם השלום (שלב א') היו מחסני החירום של הפיקוד ממוקמים בא"טור. בספטמבר 1979 הושלמה העברת ציוד החירום מימ"ח א"טור והוחל בארגונו. ציוד יחידתי אוחסן בימ"ח הקיים ובמחסנים שנשכרו. רוב כלי הרכב עמדו בשטח בלתי מקורה.

על פי הוראת מטכ"ל/אג"א חייבת אפסנייה במחסנים להיות ככוננות באופן שתאפשר הוצאתה מיד במקרה של גיוס. שלב זה, לאחר שינוי פריסה, צריך להסתיים תוך כמה שבועות מגמר ההעברה. החזרת האפסנייה לכשירות כוללת טיפול יסודי בציוד וחלוקתו לבעלי תפקידים ויש לסיימה תוך זמן שנקבע מגמר ההעברה.

— ביולי 1980, כעשרה חודשים מגמר ההעברה מא"טור, היו מחסניהן של כ-63% מהיחידות במצב של כשירות; מחסניהן של יתר היחידות, שרובן הועברו מא"טור, היו במצב כוננות בלבד. באוקטובר 1980 הודיע פיקוד מרש"ל למשרד מבקר המדינה, כי הציוד במחסני היחידות הוחזר לכשירות.

2. בדיקת המצאי לעומת התקנים של ציוד לחימה מבוקר, על פי דו"ח כשירות נכון ליולי 1980 העלתה, כי לא היו פערים משמעותיים ברכב וברכב קרבי משוריין. בדיקת נתונים בדבר מצאי נשק אישי לסוגיו העלתה, שהיה עודף בהשוואה לתקן שנתי א' ולתקן עתידי בכ-6%***. במקלעים משני סוגים היה חוסר של 10% ו-14% בהשוואה לתקן א' ולתקן עתידי. במרגמה, תותח ומטול היו עודפים בהשוואה לתקן א', בציוד אופטי היה חוסר של 25%, ובמספר פריטים אחרים היה עודף.

— בדיקת ויסות המצאי בין יחידות משנה, על פי התקנים שנקבעו להם, העלתה, כי בעשרה פריטים של ציוד לחימה מבוקר לא בוצע ויסות כנדרש.

באוקטובר 1980 הודיעה מפקדת פיקוד מרש"ל למשרד מבקר המדינה, כי חלק מהציוד העודף פונה ונעשות פעולות להשלמת ציוד חסר; בוצע ויסות של ציוד לחימה בין יחידות הפיקוד.

העברת רכב חירום

1. בספטמבר 1979 הועברו מרבית כלי הרכב של עוצבת החי"ר מימ"ח א"טור לימ"ח אחר; ההעברה בוצעה בהישט, על גבי נחתות של חיל הים.

— קליטת הרכב בימ"ח החלה באיחור, רק לקראת סוף אוקטובר 1979, בין היתר משום שמסמכי הרכב ותיקי הטיפול בו לא נתקבלו בימ"ח; לא הוגשו לגבי הרכב דו"חות חוסר או נזק כנדרש, ובינתיים עמדו כלי הרכב, עד התחלת קליטתם, במגרש סמוך לחוף, ולא נעשו בהם טיפולים או בדיקות. רק בינואר 1980 הוכנסו עשרות כלי רכב לסדנה ולימ"ח כדי למנוע נזקים מחמת שהייתם בחוץ, אולם הם לא נבחנו לפני הכנסתם לאחסנה.

* ממצאים בדבר סדרי הפיקוד על צריכת דלק ניתנים בעמ' 722.

** על פיתוח מרחב שלמה ראה בדו"ח זה, בפרק על משרד החקלאות.

*** הנדרות של התקנים ראה עמ' 690.

2. בחינת הרכב תוך כדי קליטתו העלתה ממצאים, שהעידו על הונחה רבה ומתמשכת בטיפול בו, שראשיתה עוד בשנת 1978. עיון במסמכים העלה, כי במאות כלי רכב (גלגלי וזחלי) שהיו בימ"ח בא"טור, לא בוצעה במשך שנתיים שיגרת הטיפולים שיש לבצע ברכב שבהחשנת החירום.

מפקד החימוש הפיקודי שנכנס לתפקידו נאוטובר 1978, קבע באותו מועד שמצב הימ"ח בא"טור היה "מתחת לכל ביקורת": לא ניתן היה להניע כ-50% מכלי הרכב ול-140 כלי רכב נדרש תיקון בדרג ב'. מפקד החימוש הפיקודי ביקש ממפקדת קצין חימוש ראשי לבצע ביקורת בימ"ח, אך הביקורת לא נערכה. גם ביקורת קודמת שתכננה מפקדת קצין חימוש ראשי בימ"ח א"טור, לסוף אפריל 1978, לא קוימה.

להלן עיקר הליקויים שמצא ימ"ח הפיקוד בכלי רכב אלה עם קליטתם, בנובמבר 1979: ב-300 כלי רכב היו פגיעות, שעל פי פקודות מטכ"ל יש להגיש עליהן דו"ח תאונה, אולם הם הועברו לתיקון בסדנה בלי שהוגש דו"ח תאונה; 260 מכלי הרכב לא ניתן היה להניע; ב-7 זחל"מים חסרה משאבת בלמים מרכזית; ב-17 זחל"מים נמצאה משחת סיכה בחיבת ההגה במקום שמן מימסרת; ב-19 כלי רכב חסרו גלגלים רובריים; ב-70 גלגלים היו תקרים; ב-20 כלי רכב היו שמשות שבורות; בכל נושאות הנשק היה הריפוד קרוע, וכל הגיפים היו ללא ריפוד; מיכלי הדלק של רוב כלי הרכב היו ריקים לגמרי ושל האחרים — לא מלאים.

מצב אחזקה לקוי זה תואר במכתבו של מפקד החימוש הפיקודי למפקדת קצין חימוש ראשי, מ-27 בנובמבר 1979, שהופץ גם לקציני המטה של פיקוד מרש"ל. למחרת פרסום המכתב ביטל מפקד החימוש את מכתבו, על פי הוראת סגן מפקד מרש"ל, שהודיע, כי מונחה ועדה לחקירת ההונחה שהייתה בטיפול בכלי הרכב. הביקורת העלתה, שלא מונחה ועדת חקירה ולא ננקטו פעולות משמעותיות כלשהן נגד מי שהיו אחראים להונחת הטיפול בכלי הרכב.

טיפולים יזומים ברכב

1. בהוראות קצין חימוש ראשי נקבעו הטיפולים היוזמים שיש לבצע ברכב שבאחסנת הכן. ביצוע הטיפולים הוא בחלקו באחריות צוות החימוש בימ"ח ובחלקו באחריות הסדנה המרחבית.

2. הסדנה המרחבית אחראית לביצוע טיפולים ברכב וברק"מ של פיקוד מרש"ל ובכמה עשרות כלי רכב של יחידות השוהות במרחב הפיקוד. בתכנית לשנת העבודה 1979 נקבע, כי הסדנה תבצע טיפולים ב-18 נגמ"שים וב-770 כלי רכב אחרים; אחת לשלושה חודשים בחנה מפקדת קצין חימוש ראשי את הטיפולים בהשוואה לתכנון.

— מצבת כוח האדם בסדנה הייתה בהתאם לתקן, אולם כבר מהרבע הראשון של השנה היו פיגורים בביצוע לעומת התכנון; ובתום המחצית הראשונה של שנת העבודה היה שיעור הביצוע, בהשוואה לתכנון, כדלקמן: בביקורת תקופתית — 72%, בביקורת דו שנחית — 16%; לא נעשתה כלל התורה לכשירות של 15 כלי רכב.

לצורך הדבקת הפיגור המצטבר בטיפול רכב, תוגברה הסדנה בחיילי מילואים, אך עד תום שנת העבודה 1979 לא הושלם ביצוע העבודות: נעשו 94% מהטיפולים הדו שנתיים, 86% מהביקורות התקופתיות ו-75% מהטיפולים להחזרה לכשירות.

3. — בביצוע עבודות האחזקה שבאחריות הימ"ח נמצאו ליקויים: בבדיקה מדגמית שערך משרד מבקר המדינה לגבי ביצוע ביקורות וזשבוועיות וחודשיות ב-60 כלי רכב נמצא, כי ב-24 מהם לא בוצעו חלק מהטיפולים היוזמים שתוכננו; לא היו נתונים לצורכי מעקב ובקרה על היקף ביצוע הטיפולים בימ"ח. בעקבות הביקורת השלים מפקד החימוש הפיקודי את המעקב אחר ביצוע הטיפולים והורה לימ"ח, באוגוסט 1980, להשלים את הטיפולים הנדרשים.

4. — משרד מבקר המדינה בדק את הרישום על ביצוע הטיפולים בכ-100 כלי רכב מסוגים שונים בימ"ח; בכמהציתם, כלי רכב שהובאו לימ"ח במסגרת הפינוי מא"טור. נמצאו אי סדרים ברישום בטופסי טיפול. למשל: מנהל עבודה ומכונאי היו חתומים על ביצוע טיפולים בימים שבהם לא שהו ביחידה; חתימותיהם זויפו על ידי פקידות הימ"ח. נמצאו גם טופסי טיפול חתומים על החלק, כך שאפשר היה להוסיף את מספר הרכב ולשיימם בתיק הרכב כהוכחה לביצוע הטיפול, כביכול.

ביוני 1980 הביא משרד מבקר המדינה את פרטי הממצאים לידיעת מפקד מרש"ל והמפקד הורה על מינוי ועדת חקירה. מסקנתה העיקרית של ועדת החקירה הייתה, ש"את הימ"ח אפיינו אי סדרים בכל מה שנוגע לנוהלי רישום, פיקוח ובקרה ואין ביטחון שאכן בוצעו ביקורות לוודא ביצוע

עבודה ותיקון ליקויים ברכב". נושא הטיפול הדו-שבועי ברכב רוכן, על פי ממצאי הוועדה, על ידי פקידות הימ"ח. עוד קבעה הוועדה: "לחתימות המאשרות ביצוע עבודה, שצריכות היו להתבצע על ידי מנהל העבודה, לא נתנו כל חשיבות וראו בהן מטרה הצורך זמן".

5. משרד מבקר המדינה החל את הביקורת בימ"ח למחרת יום העצמאות התש"ם; מחקירת הוועדה התברר, כי ביום העצמאות הושאר בימ"ח צוות של ארבעה חיילים, שתפקידם היה לבצע תיקונים בטופסי הטיפול ברכב, כך שעובדי משרד מבקר המדינה יתרשמו שביצוע הטיפולים היה תקין.

בעקבות הממצאים של משרד מבקר המדינה ושל ועדת החקירה, שאכן אשרו את החשד לזיופים, על ידי רישום טיפולים שלא בוצעו, הודיע מפקד מרש"ל למשרד מבקר המדינה, באוקטובר 1980, כי קצין החימוש, מנהל עבודה ומכונאי הועמדו לדין וקיבלו גזיפה חמורה; כן הועמדה לדין פקידת הימ"ח וקיבלה התראה.

— בבדיקת טופסי הטיפולים ברכב נמצאו מקרים, שלא בוצעו כל סעיפי בדיקת הרכב כנדרש; בעיקר לא בוצעו בדיקות במערכת החשמל. ברוב המקרים שנתגלו תקלות ברכב, לא נמצא רישום על התיקון. ממצאים דומים העלתה גם ועדת החקירה שמינה מפקד מרש"ל.

6. — בדיקה מדגמית של ספרי כלי רכב העלתה, כי סיכה והחלפת שמנים, שיש לבצע במסגרת הטיפול הארבע חודשי והשנתי, לא בוצעה כסדרה; על ליקוי זה התריע מפקד החימוש הפיקודי עוד בפברואר 1980. עוד התברר, כי לא בוצע טיפול בכננת וחל"מ, שיש לבצע אחת לשנה.

באוקטובר 1980 הודיע סגן מפקד מרש"ל למשרד מבקר המדינה, כי סיכה והחלפת שמנים כבר מבוצעות כנדרש.

חלפים לרכב

1. גלגלים רזרביים. באמצע אוגוסט 1980 חסרו בכלי הרכב של הימ"ח 118 גלגלים רזרביים, בעיקר למשאיות, לג'יפים ולנושאות נשק. אף שהחוסר בגלגלים רזרביים, בשווי של מאות אלפי ל"י, היה ידוע מוזמן, לא הוגשו דו"חות כנדרש, ובכך נמנעה השלמת המצאי של הגלגלים הרזרביים, שהם פריט חיוני לרכב.

באוקטובר 1980 הודיע סגן מפקד מרש"ל למשרד מבקר המדינה, שהוגשו דו"חות חסר. הגשת דו"חות חסר מחייבת, על פי הפקודות, לערוך חקירה.

2. רצועות מאוורר לרכב. בביקורת של משרד מבקר המדינה, שנערכה בראשית יולי 1980, בנוכחות מפקד הימ"ח, נמצא בשטח אחסנת הרכב, בקצהו של אחד המגרשים, ארגז שהכיל מאות רצועות חדשות של מאוורר לרכב, מגדלים שונים. מפקד הימ"ח לא ידע מהו מקור הרצועות והודיע, כי ייערך לגביהן חיוב עצמי, כנדרש. בביקורת חוזרת, שנערכה כעבור שבוע, היו הרצועות מונחות במקום שבו נמצאו.

באוקטובר 1980 הודיע סגן מפקד מרש"ל למשרד מבקר המדינה, שהרצועות אוחסנו ונרשמו כדרוש.

תיקוני רכב בסדנה מרחבית

1. באוגוסט 1980 היו בסדנה 64 כלי רכב במצב טכני ירוד, 39 מהם כלי רכב חירום. לתיקון של כל אחד מהם נדרשו, על פי הערכת הסדנה, 150 עד 300 שעות עבודה. במיוחד היה ירוד מצבן של משאיות מסוג "ריאו" שהובאו לסדנה מימ"ח א"טור ומסנטה קטרינה לאחר פינוייה. ברוב נושאות הנשק ובג'יפים נתגלו סדקים בשלדות, נוסף על ליקויים אחרים. רוב כלי הרכב שהו בסדנה למעלה מחמישה חודשים עד התחלת הטיפול בהם.

2. ממצאי הביקורת, שערך משרד מבקר המדינה בסדנה בחודש מאי 1980, ומעיון בנתונים שהכניסה הסדנה ביוני 1980, עולה, שפורקו מערכות ומיכללים מכמה כלי רכב. ברוב המקרים לא ניתן לדעת מי אחראי לפירוק ומה השימוש שנעשה במערכות ובמיכללים שפורקו, מאחר שבעת קליטת הרכב בסדנה לא נערך רישום מדויק לגבי מצבם הטכני ולגבי חוסר מיכללים. עד סיום הביקורת, באוגוסט 1980, לא הוחל בטיפול בכלי הרכב בסדנה ולפיקח נערכו דו"חות נזק או חוסר רק לגבי חלק מכלי הרכב.

טיפול בציוד לחימה ובפריטי ציוד חימוש

תכנית העבודה לטיפול בציוד לחימה ובפריטי ציוד חימוש בימ"ח ובסדנה, נערכת על ידי מפקד החימוש הפיקודי, וכל דרג מבצע את שיגרת הטיפולים שנקבעה לו בהוראות מיפקדת קצין חימוש ראשי.

— על פי בקשת משרד מבקר המדינה אסף מפקד החימוש הפיקודי נתונים על הטיפול בציוד לחימה. מן הנתונים התברר, שהיקף הטיפולים במערכות השונות היה חלקי בלבד, ולעיתים בוצע באיחור. כך, למשל, בוצעו בשנת העבודה 1979 רק כ-36% מהביקורות בנשק קל. במכשירים מדויקים לא בוצעו כלל ביקורות ארבע חודשיות. ביקורות שנתיים בוצעו בכ-77% מהמכשירים. בצריחי מקלע ובעוקבי מים לא בוצעו טיפולים כלל.

תחמושת וחומרי חבלה

— תחמושת וחומרי חבלה רוכזו במצבורים. בביקורת שערך משרד מבקר המדינה במצבור א' נמצא, שחומרי חבלה מסוגים שונים, בכמויות ניכרות, אוחסנו בחוץ, בניגוד להוראות הבטיחות של קצין חימוש ראשי.

— ספירה שנערכה בהשתתפות נציגי הפיקוד כללה מדגם של פריטי תחמושת וחבלה. נמצאו עודפים ניכרים שלא נזקפו לחובת הפיקוד. נציגי הפיקוד השלימו את הספירה לגבי כל פריטי התחמושת והחבלה ולאחר שביצעו איוונים והמרות בין פריטים שונים נמצא, כי לפיקוד עודפים שאינם רשומים לחובתו: שווי פריטי התחמושת העודפים נאמד בכ-26 מיליון ל"י; שווי חומרי החבלה העודפים נאמד בכ-2 מיליון ל"י. לא ניתן הסבר להיווצרות עודף ניכר זה. משמעות העודף היא פגיעה בשליטה של גורמי המטכ"ל על כמות התחמושת המוחזקת בפיקוד ועיוות בנתוני הצריכה והעיתוד. העדר מעקב עדכני אחר מצאי חומרי חבלה עלול להקל את הוצאתם מרשות הצבא.

באוקטובר 1980 הודיע סגן מפקד מרש"ל למשרד מבקר המדינה, כי מרבית חומרי החבלה פונו וכי נערכו חיובים עצמיים על תחמושת עודפת.

טיפול בתותחים ובמרגמות

הציוד שהיה בהחסנת הכן בימ"ח מרש"ל ביולי 1980 כלל תותחים ומרגמות של כמה יחידות. בימ"ח הועסקו בעבודות אחזקה שלושה מסגרים, שתפקידם לבצע טיפולים יזומים וביקורות בתדירות שנקבעה על ידי מיפקדת קצין חימוש ראשי.

— בדיקת ספרי התותחים והמרגמות, שנפתחו ב-21 בינואר 1980, לאחר שהספרים הקודמים נשרפו בדליקה, העלתה, שלא בוצע בהם רישום כלשהו, אם כי, בהתאם להוראות, חובה לרשום בספרים את הטיפולים שבוצעו ונתונים טכניים אחרים.

יש לתייק בתיקי התותחים והמרגמות את טופסי הטיפול בכלים. בדיקת התיקים העלתה:

(א) בכל תיקי המרגמות, מסוג אחד, לא נמצאו טפסים, שנועדו לרישום הבדיקות. נמצא בתיקים רישום מרוכז על מועדים שבהם נעשתה בדיקה חודשית וממנו עולה, כי מינואר 1980 עד יולי 1980 לא בוצעה ביקורת ארבע-חודשית אף במרגמה אחת. גם הביקורות החודשיות לא בוצעו כסדרן; לא נעשה טיפול במרגמות המוחזקות על גבי זחל"מים בעת ששהו בסדנה לצורכי ביקורת.

(ב) בתותחים מסוג אחד הוחל בביצוע בדיקות חודשיות רק במארכ 1980, ובתותחים מסוג שני — באפריל 1980. על פי שיטת הרישום לא ניתן היה לבחון את פרטי הטיפול בכל תותח.

ציוד יחידתי של גדוד מרגמות

משרד מבקר המדינה בדק בגדוד מרגמות את הרישום המכין לקראת הצטיידות בשעת חירום; את ארגון הציוד של אחד הצוותים וכן את ארגון הציוד של מספר בעלי תפקידים. בעת הביקורת הייתה סוללת המיפקדה של הגדוד בתהליך ארגון ושאר הסוללות היו במצב כוונות.

— הרישום המכין לסוללה והרישום המכין הגדודי לא היו מעודכנים. נמצאה אי התאמה בין הרישום המכין של אחד הצוותים למצאי. הציוד המיועד לבעלי תפקידים שונים בסוללה אוחסן ללא הפרדה. כך, למשל, לא ניתן היה לדעת איזה ציוד קשר שייך לכל אחד מהם; לא היה רישום

מכיון לגבי ציוד קשר לבעלי התפקידים; פג תוקף הבדיקה שנערכה לציוד הקשר על ידי טכנאי קשר.

— היווד כללי הרכב המיועדים לקציני הסוללה, על פי השיבוץ הקרבי, לא הוחזק יחד עם שאר הציוד של קציני הסוללה; ובשעת חירום עלולים להגרם קשיים ביווד כלי הרכב.

במהלך הביקורת של משרד מבקר המדינה בימ"ח, נערך בגדודי התותחים של הפיקוד ביקור של סגן קצין תותחנים ראשי. במסמך שהוא הוציא בעקבות הביקור, ביולי 1980, הוא קבע, שמצב הימ"ח מהווה פגיעה חריפה ביותר.

— באחת מסככות הרכב נמצאו בסוף יוני 1980 ארגזי עץ, שהכילו 25 תותחים. שלושה תותחים נוספים מסוג זה נמצאו באוגוסט 1980 בנשקייה. התברר, כי התותחים התקבלו עוד בספטמבר 1978 ומאז קבלתם לא נעשו בהם טיפולים חודשיים, ארבע-חודשיים ושנתיים, בהתאם להוראות.

ימ"ח וסדנה

1. עד פיגוי סיני היו מיפקדת העוצבה ומחסני החירום של יחידותיה ממוקמים בא-טור. בעקבות הפיגוי הוחלט להעביר את מיפקדת העוצבה ויחידות אחרות למחנה אחר ולהקים במקום ימ"ח מוקטן וסדנה מרחבית. ציודן של שאר היחידות יוחזק בימ"ח.

2. כאמור לעיל יש להחזיר ימ"ח לכשירות תוך זמן שנקבע. הביקורת העלתה, שקליטת הוחל"מים של יחידת חיל רגלים בימ"ח בוצעה כשישה חודשים לאחר ההעברה. אחת מסיבות העיכוב הן בעיות החימוש הרבות שנוצרו בעוצבה (ראה להלן). ארגון הציוד היחידתי במחסנים וחלוקתו לבעלי תפקידים בוצעו רק שישה-שבעה חודשים לאחר ההעברה.

אחזקת רכב וציוד חימוש

1. במשך כמה חודשים לאחר המעבר מא-טור לא היה לעוצבה קצין תחזוקה וכחודש לא היה לה קצין חימוש.

במאסר 1980 הצטברו בעוצבה 60 כלי רכב לא תקינים, רובם מהרכב הסדיר; באותה עת הפעילה העוצבה 40 כלי רכב מעל התקן, חלקם רכב שהופשר מהימ"ח.

2. — עיון במסמכי העוצבה העלה, שלרוב כלי הרכב לא היו ספרים ורשימות ולא גוהלו רישומים לגבי ימי טיפול ברכב; גם הרישומים במחסן החלפים לרכב היו לקויים. כמות גדולה של חלקי חילוף מסוגים שונים, שהובאו מא-טור, רוכזה באי סדר מאחורי אחת הסככות. גרורי סיכה, ערכות שאיבה, מטעני מצברים, מדחם וגרורי ריתוך נמצאו בלתי כשירים.

בסוף אפריל 1980 ערך מטכ"ל/אג"א ביקורת בעוצבה ובראשית מאי 1980 נערכה בה ביקורת חימוש פיקודית. שתי הביקורות העלו ליקויים רבים בתחומי האחזקה, הגיהול והרישום.

3. משרד מבקר המדינה ערך ביקורת בעוצבה בראשית מאי 1980. באותו זמן היו בעוצבה כלי רכב בשימוש שוטף מסוגים שונים, 34 מהם לא כשירים, מחציתם בסדנה של העוצבה ומחציתם בסדנה המרחבית. בסדנה המרחבית היו באותו זמן גם חמש נוסאות נשק ואמבולנס אחד — לא כשירים, שגם פורקו מהם מיכללים שונים. במהלך הביקורת הושבתו כלי הרכב ופוננו למרכז ציוד לחימה וחלפים.

— בראשית מאי 1980 השלימה הסדנה הכנת 10 משאיות לאחסנת חירום. בבדיקה של משרד מבקר המדינה, שנערכה בנוכחות מפקד הסדנה המרחבית נמצא, כי חמישה מכלי הרכב, שאמורים היו להיות מוכנים, לא ניתן היה להניע. מבדיקת מסמכים של הסדנה עולה, כי באפריל 1980 הכינה הסדנה המרחבית 31 כלי רכב לאחסנה, אך כוחן רכב של העוצבה העלה ליקויים ב-27 מהם, שחייבו החזרתם לסדנה, לתיקון הליקויים.

ארגון ציוד במחסנים

1. — ציודן של פלוגות החי"ר ופלוגות נ.ט. מאוחסן במחסנים עשויים עץ ופח גלי, שניתן לפרוק אליהם בנקל. הציוד שבמחסנים כולל גם פריטים אופטיים, ששוויים מאות אלפי ל"י וציוד יקר ערך אחר. הביקורת של משרד מבקר המדינה העלתה, שמחסן של אחת הפלוגות נפרץ ונגנבו 60 מנות קרב.

— טרם הושלם ארגון הציוד לבעלי תפקידים במפקדת היחידה. במחסן לא נוהל לוח מעקב לטיפולם שיגורתיים בציוד המאוחסן.

— בבדיקה במחסן הנשק של העוצבה נמצאו שני פריטי ציוד ייעודיים ליחידות תותחים, שאין לעוצבה שימוש בהם.

באוקטובר 1980 הודיעה מפקדת מרש"ל למשרד מבקר המדינה שפונה ציוד שאין בו צורך; הושלמו מנות קרב חסרות; אורגן ציוד מינהלתי וציוד לבעלי תפקידים במפקדת היחידה ומנוהל מעקב אחר הטיפול בציוד שבאחסנה.

ספירת מצאי חלפים בסדנה המרחבית

ביוני 1979 הוציא מטכ"ל/אג"א הוראה כללית בדבר ניהול המלאי של יחידות שירותי חימוש, במגמה להתאים את רישומי המחשב ורישומי המצאי ביחידות. בעקבות הוראה זו החליט פיקוד מרש"ל לערוך ספירות מצאי ולעדכן את הרישומים.

בדצמבר 1979 ערך הפיקוד ספירת מצאי בסדנה המרחבית ונמצאו חוסר ועודף. ערך החוסר נאמד בכ-92 מיליון ל"י וערך הפריטים העודפים (יתרה שלילית) בכ-30 מיליון ל"י. ביוני 1980 ערך הפיקוד ספירת מצאי בסדנה המרחבית ונמצא חוסר שנאמד בכ-37 מיליון ל"י.

סגן ראש מטכ"ל/אג"א הורה על זיכוי אדמיניסטרטיבי ללא חקירה לגבי פריטים שערך כל אחד מהם נמוך מ-25,000 ל"י. כתוצאה מההוראה זוכתה הסדנה המרחבית בציוד בשווי של למעלה מ-70 מיליון ל"י. לגבי פריטים חסרים, שערך כל אחד מהם מעל 25,000 ל"י נקבע, כי יוגשו דו"חות נזק. בעקבות הגשת דו"חות נזק ננקטים בדרך כלל צעדים משמעותיים או הליכים משפטיים נגד האחראים לנזק.

באוקטובר 1980 הודיע סגן מפקד מרש"ל למשרד מבקר המדינה, כי אותר ציוד שנחשב חסר בשווי של כ-19 מיליון ל"י.

*

מהממצאים בפרק זה עולה, שהייתה הונחה חמורה בטיפול ברכוש של צה"ל — רכב קרבי, תחמושת, חומרי נפץ, חלפים, ודלק — ובשמירה עליו, דבר שגרם נזקים לרכוש ופגע בכוונות המבצעית של הפיקוד. עוד במהלך הביקורת מינה מפקד מרש"ל ועדה לבדיקת המצב ביחידת מחסני החירום ובעקבות מסקנותיה נגזפו מי שהיו אחראים לאי סדרים ביחידה.

בינואר 1981 מינה סגן הרמטכ"ל קצין בודק בדרגת תתיאלוף, לבדוק את הנסיבות והאחראים לממצאים שהובאו על ידי משרד מבקר המדינה. משרד מבקר המדינה הצביע על הצורך, שהקצין הבודק יכלול בבדיקתו גם נושאים שהיו בטיפול של ועדת החקירה הפיקודית וייתחם למסקנותיה. משרד מבקר המדינה יעקוב אחר התפתחות העניין.

אוגדת מילואים

בחודשים נובמבר ודצמבר 1980 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת במפקדת אוגדת מילואים של גיסות השריון ובשתיים מחטיבותיה. נבדקו ההיערכות לריכוז ציוד בשעת חירום; הכנת תכניות מיבצע; הישגים באימונים; ענייני כוח אדם וסדרי גיוס; מצבת ציוד לחימה מבוקר וציוד אחר לעומת התקנים; סדרי אחזקה של ציוד לחימה מבוקר וציוד אחר; סדרי קבלה וניפוק של דלק* וסדרי ניהול אפסטייה במחסני החירום. בדיקת השלמה נערכו במפקדת גיסות השריון, בבית הספר לשריון, ובבסיס אימונים. ממצאים מביקורת באוגדת מילואים של אחד הפיקודים הובאו בדו"ח שנתי 30, עמ' 715.

היערכות לשעת חירום

1. האוגדה כוללת חטיבות טנקים, אגד ארטילרי, אגד תחזוקה, גדוד קשר, יחידת מודיעין וגדוד הנדסה.

* על סדרי קבלה וניפוק של דלק ראה עמ' 722.

בנובמבר 1979 קבע סגן הרמטכ"ל, כי "אג"מ/מבצעים ייוזם תרגיל כוננות נוסף לבחינת כשירות האוגדה. עד מועד סיום הביקורת לא נערך תרגיל המקיף את כל היחידות הקשורות בהתארגנות האוגדה בשעת חירום. מתוכנן תרגיל מקיף; לקראת התרגיל המקיף נערכו בבסיסי ההדרכה תרגילים מכינים.

2. באפריל 1979 הוציאה מפקדת גייסות השריון פקודת יסוד בדבר התארגנות האוגדה לשעת חירום. בשנת העבודה 1980 קיימה האוגדה ישיבת תיאום ראשונה רק בחודש נובמבר.

3. הביקורת העלתה אי התאמות רבות בין הפקודות להעברת אמצעים לאוגדה. גם הפקודה שהוציאה האוגדה ליחידותיה בספטמבר 1980, בדבר מקורות להשלמת רכב וציוד לחימה, לא תאמה בכמה פרטים את פקודת מפקדת גייסות השריון מיולי 1980.

4. האוגדה אמורה לתכנן את פיזור החיילים בין יחידותיה. הביקורת העלתה, כי רק בינואר 1981 הועברה לאוגדה רשימה שמית של חיילי החימוש בלבד, לצורך השיבוך הקרבי.

5. האוגדה לא קיבלה נתונים על כשירות הציוד שהיא תקבל. בעקבות הביקורת ביקשה האוגדה, בדצמבר 1980, דו"חות שבועיים וקיבלה דו"ח ראשון באותו חודש.

6. מאפריל 1980 ועד מועד סיום הביקורת, בדצמבר 1980, היו בימ"ח של האוגדה באופן קבוע טנקים של כמה גדודים. פקודת קבע של אג"מ/מבצעים, הדנה בכוננות אחסנה בימ"ח, קובעת, כי טנקים בימ"ח יהיו מתודלקים, מהומשים ומזוודים. רמת כוננות זו של טנקים מטרתה לצמצם את הפעולות להכנת היחידות בשעת חירום ולקצר את משך ההתארגנות של האוגדה, שהוא מורכב ומסובך ממילא.

מעיון במסמכים עולה, כי הטנקים שוחסנו באופן קבוע בימ"ח לא היו מהומשים ומזוודים, למעט בפריטים מספר. בדצמבר 1979 הורה הרמטכ"ל לארגן את ימ"ח האוגדה.

לא ניתן היה לחמש את הטנקים משום שמשטח החסנת הדלק לא הורחק מסככות הטנקים, בהתאם לכללי הבטיחות. ביולי 1980 החל ביוני בהכשרת מישטח החסנת דלק חדש, והעבודה טרם הסתיימה. בינואר 1981 הודיעה מפקדת האוגדה למשרד מבקר המדינה שמשטח החסנת הדלק הועתק למקום זמני והוחל בחימוש הטנקים בימ"ח.

רק ביולי 1980 הוציאה האוגדה פקודה של זיווד-טנקים בימ"ח. עד מועד סיום הביקורת, בדצמבר 1980, לא הסתיים זיוודם של כ-45 טנקים בימ"ח האוגדה. בטנקים שזוודו לא תאם הזיווד את הוראות פקודת אג"מ/מבצעים: חלק מפריטי הזיווד לא הוכנסו לטנקים כנדרש בפקודות, אלא הוחזקו בארגזים, במחסנים.

מפות ועזרי מודיעין

במועד הביקורת, בדצמבר 1980, לא היו ברשות החטיבות שנבדקו מפות שליטה לכיסוי כמה גזרות. כן לא היה כיסוי לציר התנועה משטחי ההתארגנות ועד שטחי הכינוס של החטיבות. חסרו לחטיבות מפות שטח ועבירות ומפות טופוגרפיות רגילות. עשרה סוגי פוטוסטטים, שהיו במחסן של חטיבה א', הוחזקו בגלילים בלו שמוינו לסוגיהם ובלי שנקבע למי הם מיועדים בשעת חירום.

בינואר 1981 הודיעה מפקדת האוגדה למשרד מבקר המדינה, שחלק ממפות השליטה כבר התקבלו; הושלמו מפות שטח ועבירות ופוטוסטטים.

אימונים

משרד מבקר המדינה בדק בבסיס האימונים את תיקי האימונים משנת העבודה 1980 של חטיבה ב' ושל חטיבה ג'. בתיקי האימונים מרוכזים תוצאות מטווחים ובחנים, חוות דעת על ממלאי תפקידים ביחידה וסיכום האימונים.

כוח אדם וסדרי גיוס

1. — לאיוש תקן חיילי המילואים של האוגדה חסרו כ-8%; בשתי החטיבות שבוקרו היה החוסר כ-12%.

— בדיקת התקנים והמצבות של חיילי מילואים ביחידות המשנה של חטיבה ב' העלתה, שלא נעשה ויסות פנימי של חיילים במקצועות לחימה ונהיגה: במיפקדת החטיבה היו שבעה לוחמים וששה עשר נהגים מעל לתקן, ואילו בשלושת גדודיה חסרו חיילי מילואים במקצועות אלה. בינואר 1981 הודיעה מיפקדת האוגדה שהוחל בוויסות הדרוש.

2. עד אמצע נובמבר 1980 ערכה האוגדה סיורי כתובות והתייצבות החיילים במקומות המפגש, במרכזי הגיוס המרתביים. מעיון בטופסי תחקיר הפצה והתייצבות עולה, שי-697 חיילים לא התייצבו בגלל כתובות שגויות וכ-600 לא נמצאו בבתים, אף על פי שקיבלו הודעה מראש להשאר בבית. באחד המרכזים היה שיעור ההתייצבות, לפי ההגדרות של מטכ"ל/אג"מ, בלתי מספיק; במרכז אחר — פחות מבינוני; בכמה מרכזים — בינוני וכמעט טוב. תיקון הליקויים שנחגלו, ובכללם תיקון כתובות שגויות וטיפול משמעותי בחיילים שלא שהו בבתם במועד התרגילים, היה צריך להסתיים בדצמבר 1980. בפברואר 1981 הודיעה מיפקדת האוגדה למשרד מבקר המדינה, שמפקד מרכז הגיוס הוחלף בשל אי עמידה בלוח הזמנים שנקבע.

3. בעקרונות נוהל גיוס חירום, שהוציא אג"מ/מבצעים, נקבע בין היתר שיש לערוך תרגיל גיוס עד למקומות המפגש, או עד מקומות ההתארגנות, וסיורי כתובות של פעילי הרשת.

4. — בביקורת שערך משרד מבקר המדינה בשני מרכזי גיוס יחידתיים הועלו ליקויים שונים בתחום ארגון המרכזים ועדכון הרישומים. למשל: חסרו שני פרקים בנוהל גיוס החירום של חטיבה ב' וחלק מהפרטים הנוגעים לאזורים ולצירים לא היה מעודכן; כתובות ומספרי טלפון של פעילי גיוס ושל צוות גיוס ראשוני עודכנו, בחלק מרישומי המרכזים, רק בעקבות הביקורת. בפברואר 1981 הודיעה מיפקדת האוגדה, שהמפקדים של שני מרכזי הגיוס הועמדו לדין ונקנסו.

לשנת העבודה 1980 הקצה אג"מ/מבצעים לאוגדה העסקת 14 נהגים, חיילי מילואים, ברכב הכוננות של מרכזי הגיוס. בסוף נובמבר 1980 בדק משרד מבקר המדינה את נוכחות הנהגים ונמצא, כי רק שמונה מהם היו במתנה. למחזור המילואים שהחל ב-12 בנובמבר 1980 גויסו עשרה נהגים בלבד ומספרם הושלם ל-14 רק ב-25 בנובמבר. גם למחזור המילואים שהחל בתחילת דצמבר גויסו עבור האוגדה עשרה נהגים בלבד; חלקם שוחרר במשך החודש ועד סיום המחזור ב-9.1.81 נותרו ארבעה נהגי כוננות בלבד*.

— ב-11 מהמשאיות של מרכזי הגיוס, שנבדקו רישומיהם, לא בוצעו הטיפולים הדרושים כסדרם ומיכלי הדלק לא היו מלאים; ב-200 כלי הנשק, שהיו במרכזי הגיוס, לא נעשה טיפול, כנדרש, עד יולי 1980.

תקנים ומצבות של ציוד לחימה

המטכ"ל קבע תקנים של ציוד לחימה שיהיה ברשות האוגדה. "תקן עתידי" הוא התקן התורתי, שאליו שואפים להגיע בתכניות ההצטיידות הרב-שנתיות; "תקן שנתי א'" מבטא את המצאי שצריך להיות ביחידה עד 30 בספטמבר של אותה שנה ו"תקן שנתי ב'" — את המצאי שצריך להיות ביחידה עד 31 במארס של השנה הבאה.

בנובמבר 1980 ערך משרד מבקר המדינה השוואה, על פי נתוני האוגדה, בין המצאי לבין התקן העתידי ותקן שנתי א'. נמצא, שברוב הפריטים היה המצאי באוגדה בהתאם לתקן א', אולם היו חוסרים בהשוואה לתקן העתידי; בפריטים מספר היה חוסר גם לעומת תקני א'.

מחסני חירום

1. שיגרת הטיפולים ברכב שבהחסנת הכן כוללת טיפול דו-שבועי, טיפול דו-חודשי, טיפול-ארבעי-חודשי וטיפול שנתי. תקלות קלות המתגלות ברכב במהלך שיגרת הטיפולים מתוקנות במרכז תיקונים אוגדתי.

— בכלי הרכב שעמדו במרכז התיקונים האוגדתי לא בוצעה שיגרת הטיפולים וזמן ממושך — שבועיים וחצי עד ארבעה חודשים.

* בענין ביצוע ימי מילואים ראה עמ' 673.

תקלות רכב בדרג ב' מתוקנות על ידי סדנה הנמצאת סמוך לאוגדה. בדיקת תיקי 30 כלי רכב בחטיבה ב' העלתה, ש-15 כלי רכב, שהיו בהם תקלות בדרג ב', לא תוקנו במשך כחודשיים עד תשעה חודשים וחצי.

— במסגרת הטיפול הדיר-הודשי יש לטעון מצברי רכב ב' בעזרת מכשיר להטענת מצברים. בחטיבה א' נמצא, שלא בוצעה הטענת מצברי הרכב במסגרת הטיפול הדיר-הודשי. במועד הביקורת, בדצמבר 1980, היו שבעת המכשירים להטענת מצברים של החטיבה בלתי תקינים.

— הוראות קצין חימוש ראשי בדבר טיפול ואחזקה של נגמ"ש טכני עם מנוף קובעות, שבמסגרת הטיפול השנתי הייעודי למנוף בסדנה תיעשה בחינת בטיחות על ידי בוחן מוסמך של ציוד הרמה. בדיקת תיקי הנגמ"שים הטכניים העלתה, שהטיפול השנתי הייעודי הכולל בחינת בטיחות, לא נעשה כסדרו על ידי הסדנה. כך, למשל, בוצעה באחד הנגמ"שים בדיקת בוחן ביוני 1978 והבדיקה שלאחריה — רק בפברואר 1980; בנגמ"ש אחר נעשתה הבדיקה כעבור 18 חודש; ובנגמ"ש שלישי — כעבור 16 חודש.

— פקודת מטכ"ל אוסרת להשתמש ברכב חירום ללא אישור הפשרה של מטכ"ל/אג"א. בדיקת קריאות מדי האוץ, שנרשמו בטופסי טיפולים ארבע חודשיים עוקבים ב-30 תיקי רכב בחטיבה ב', העלתה, ששלושה כלי רכב נסעו, בין טיפולים ארבע-חודשיים, 25 ק"מ עד 59 ק"מ. בלי אישור הפשרה. כל אחת משתי החטיבות השתמשה, בחודשים נובמבר ודצמבר 1980, בגרור סירה ובגרוך ריתוך בלי אישור הפשרה. בוחן הוחל"דים ובוחן הנגמ"שים בחטיבה ב' נהגו בכלי רכב אלה בלי רשיונות נהיגה מתאימים.

2. הביקורת במחסן נשק החירום של חטיבה א' * העלתה, שהוחל בניהול יומן לביקורת וספירות נשק, של הנשק האחראי, רק באמצע אוקטובר 1980. בדיקת הרישומים מנובמבר ומדצמבר 1980 העלתה, שביקורת קצין תורן יחידתי לא נערכה ב-14 מחוץ, 45 הימים שנבדקו, וביקורת מפקד היחידה או סגנו וקצין תורן ממפקדת האוגדה לא נערכו כלל. בניהול יומן ביקורות במחסן נשק החירום של חטיבה ב' הוחל בחודש אוגוסט 1980. בדיקת יומן הביקורת העלתה, שלא נערכו במחסן בדיקות שבועיות על ידי מפקד היחידה וביקורות שבועיות מטעם האוגדה, כנדרש. מתחילת אוקטובר 1980 ועד סוף נובמבר 1980 חתם הנשק על ביצוע שתי בדיקות וספירות מדגמיות בכל יום, גם בימים שבהם לא היה בחטיבה. עד דצמבר 1980 לא נערכו כלל ביקורות במחסן הנשק הסדיר של החטיבה, כנדרש.

יש לרשום את מצאי הנשק על גבי כל כנה ובטבלה מרכזת, שנועדה לשמש לעריכת הספירה על ידי הקצין התורן. בביקורת בחטיבה א' נמצא, שהרישום על גבי הכנות ובטבלה לא תאם את המצאי. בטבלה המרכזת נרשמו כלי נשק שלא נמצאו בפועל במחסן; ובמחסן נמצאו כלי נשק, שלא היו רשומים במחברות "מספרים טבועים" של כלי נשק, כנדרש. ממצאים דומים הועלו בחטיבה ב'.

משרד מבקר המדינה בדק את ביצוע הטיפולים בכלי הנשק בחטיבה ב', על פי הרישומים, והעלה ספק לגבי אמינות הרישומים משום שבארבעה מקרים חתם הנשק על ביצוע טיפולים וביקורות בכלי הנשק בתאריכים שבהם חל שבת או חג.

בביקורת בחטיבה א' נמצאה אי התאמה בין מספר המקלעים לבין מספר הקנים החליפיים: למקלעים בינוניים חסרו 56 קנים חליפיים (63 מן המקלעים התקבלו בהשאלה מיחידה אחרת ללא קנים חליפיים); לעומת זה היו ל-4 מקלעים כבדים 28 קנים חליפיים.

3. על פי הוראות קצין חימוש ראשי יש לטפל במכשירים אופטיים שבטנקים בהחסנת הכן אחת לארבעה חודשים. בהעדר מכשיר לא בוצעו בחטיבה א' טיפולים במכשירים האופטיים שבטנקים מאז יוני 1980. גם אחזקת הציוד האופטי במחסן לא בוצעה. בעקבות הביקורת טיפל האחראי למחסן בציוד וניקה אותו, עד שיתאפשר טיפול מקצועי על ידי מכשירן מוסמך.

4. נבדקו הרישומים בכרטיסי האחזקה של הטנקים, הנוגעים לטיפול במכשירי הקשר. התעורר ספק לגבי אמינות הרישומים, כיוון שעל פי הרישום נעשה טיפול במכשירי הקשר שבטנקים ב-20.9.80, ביום הכיפורים התשמ"א. הביקורת העלתה, שלא נעשה טיפול בציוד הקשר שבנגמ"שים. בדיקה בעין של ציוד הקשר ברק"מ, בנוכחות נגד הקשר של החטיבה העלתה, שמכשירי הקשר ואביזריהם היו מלוכלכים בחול ובאבק; שקעים חשמליים, שאמורים להיות מכוסים בכיסוי גומי,

• ראה גם בדו"ח זה עמ' 737.

לא כוסו; מכשירי הקשר לא כוסו ובסיסי אנטנה לא נעטפו בפוליאיתילן או בכיסוי בד, כנדרש בהוראות.

קובעי השיריונאי בשלושה טנקים שנבדקו בחטיבה א', היו כולם מסוג שמעניק לאיש הצוות מיגון חלקי, בעוד, שלמפקד הטנק ולטען קשר, שמיקומם בטנק חושף אותם לפגיעה, יועד קובע שיריונאי מסוג אחר. בינואר 1981 הודיעה מיפקדת האוגדה למשרד מבקר המדינה שהליקוי תוקן.

5. בהשוואת המצאי של זיוודי הטנקים והנגמ"שים לתקן נמצאו בחטיבה א' חוסרים גדולים ברוב פריטי הזיווד.

— בהשוואת מצאי ציוד אישי לתקן נמצא בחטיבה א' חוסר של 45% אשפות רוס"ר; בשקי חפצים של כמחצית ממספר חיילי החטיבה היו אשפות עזוי, אף שהנשק האישי היה רוס"ר. ממצאים דומים העלו בחטיבה ב'. האשפות החסרות לרוס"ר התקבלו בינואר 1981. בפריטים אחרים של ציוד אישי נמצא, שחטיבה א' לא עשתה ויסות בין יחידות המשנה שלה. כך, למשל, היה בגודל אחד עורך של 36 אפודי מגן ובפלוגת הסיוור — עורך של 12 אפודים; במיפקדת החטיבה היה חוסר של 58 אפודים ובגודל אחר — חוסר של 17 אפודים.

ברשות חטיבה ב' מחסן של חלקי חילוף לטנקים. בדיקת 20 צווי ניפוק, שמולאו במחסן החלקים של החטיבה בחודשים נובמבר ודצמבר 1980, העלתה, שבי-20 לצווים חסרה חתימת המנפק; חתימת המקבל הייתה גם חתימת מנהל העבודה. התברר, שבחטיבה לא היה אחראי למחסן החלקים מאז אוגוסט 1979.

6. יש להתאים, במדידה, מסיכת אב"כ לכל חייל ולציין את מידתה ברישומים האישיים. הביקורת שנערכה במשרדי הקישור של חטיבה ב' העלתה, שרק ל-79% מחיילי המילואים של החטיבה נמדדו מסכות אב"כ. בינואר 1981 הודיעה מיפקדת האוגדה למשרד מבקר המדינה שהוחל בהתאמת מידות של מסיכות אב"כ לחיילי החטיבה שנקראו לשירות מילואים. השוואת המידות הרשומות של החיילים שנמדדו להם מסכות למצאי בחטיבה העלתה, שחסרו מסכות במידות שאינן סטנדרדיות.

7. ההוראות בדבר אחסון ציוד ביחידות מחסני החירום מפרטות איזה טיפולים יש לבצע בכל סוג של ציוד. נמצא, שהטיפול בציוד במחסני חטיבה א' לא נעשה על פי ההוראות. כך, למשל, בוצע ריענון של שקי חפצים באחת מיחידות החטיבה לאחרונה ביולי 1979 ולא אחת לשנה כנדרש. טיפול שנתי שיש לעשות במוצרי עץ ובמוצרי עור נעשה לאחרונה ביוני 1979.

בכל המחסנים שנבדקו לא היה רישום לגבי ביצוע ביקורת בציוד אב"כ ובדיקת מטפים לכיבוי אש, שיש לעשותם אחת לחצי שנה. בבדיקה מדגמית לגבי תקינות מטפים באחד הגדודים נמצא, שמתוך 11 מטפים הראה מד הלחץ בשלושה מהם על התחום הלא תקין ואחד היה ריק. בדצמבר 1980 נמצאו ביחידות החטיבה כ-700 מטפים אישיים, אשר שמישותם פגה באוקטובר 1980. באחד המחסנים נמצאו מיכלי גז קטנים וגנרטורים שבמיכליהם בנוזל, שאוחסנו יחד עם ציוד אישי וזיווד, בניגוד להוראות הבטיחות.

במחסני החירום מבוצע טיפול שנתי בציוד יחידתי ונרשם בטבלת טיפולים, הנמצאת בכל מחסן. בדיקת טבלת הטיפולים במחסן של אחד הגדודים של חטיבה ב' העלתה, שהטיפול במספר פריטי ציוד נעשה כביכול בשבת (5.1.80) ולפי טבלת הטיפולים במחסן של מיפקדת החטיבה בוצע הטיפול בכל המכשירים האופטיים בשביעי של פסח (7.4.80).

בפברואר 1981 הודיעה מיפקדת גיסות השריון למשרד מבקר המדינה, שימונה קצין בודק לבדיקת אמינות הרישומים על ביצוע טיפולים בנשק, במכשירי קשר ובציוד יחידתי, בימי חג ובשבת.

במחסן של אחד הגדודים בחטיבה א' לא היה רישום מכין גדודי; והרישום הפלוגתי לא כלל זיוודי טנקים וכלי עבודה. השוואת הרישום המכין במחסן של שתי פלוגות בגדוד ובמחסן מיפקדת החטיבה למצאי העלתה אי התאמות רבות.

8. על פי פקודת מטכ"ל יש לערוך ביחידת מחסני חירום ספירה כללית אחת לשנתיים, תוך חודש מיום שהמרכז לעיבוד נתונים אפסנאיים הפיק דו"ח לספירת המצאי. ביולי 1979 ערכה חטיבה א' ספירה כללית אך מיפקדת האוגדה הטילה ספק באמינותה וביטלה את תוצאותיה. רק במאי-יוני 1980 נערכה ספירה חוזרת. הורמת תוצאות הספירה למרכז לעיבוד נתונים עוכבה מאחר שהספירה הוגדרה כבלתי אמינה ע"י מפקד החטיבה וקצין התחזוקה. על פי הוראת מיפקדת האוגדה הועברו תוצאות הספירה למרכז לעיבוד נתונים בספטמבר 1980. בעת עריכת הביקורת, בסוף דצמבר 1980, עסקה החטיבה באיוון רישומיה. הפיגור הממושך בביצוע הספירה ובטיפול בתוצאותיה מנעו השלמת הציוד החסר לחטיבה.

חטיבת מילואים

בחודשים מארס—מאי 1980 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת בחטיבת מילואים של חיל רגלים מעולה, הכפופה למפקדת פיקוד הצפון*. נבדקו כשירות החטיבה וכוונותה לשעת חירום: עמידה במשימות אימונים; מצבת כוח האדם וסדרי גיוסו; מצאי ציוד הלחימה; כשירות הציוד וארגון יחידת מחסני החירום. עוד נבדקו סדרי הפיקוח על צריכת דלק** וסדרי ביטחון שדה. בדיקות השלמה נערכו במפקדת הפיקוד.

כוח אדם וסדרי גיוס

— בסוף מארס 1980 היה תקן החטיבה מאויש כדי 85% בלבד. בדיקת השיבוץ המקצועי של החיילים העלתה חוסר כוח אדם לעומת התקנים במקצועות הבאים: אלהוטן — 39%, חשמלאי — 22%, מכונאי — 26%, פלס — 100%.

בסוף ספטמבר 1980 הודיעה מפקדת הפיקוד על תגבור כוח האדם בכמה מקצועות ועל הכשרת חיילים נוספים בקורסים, שתיקיימו לקראת סוף השנה.

— 31 חיילים, שהועברו לחטיבה חודשיים עד שמונה חודשים לפני מועד הביקורת, לא שובצו בתפקידים מוגדרים.

זימון לשירות פעיל

1. בהוראות מטכ"ל, בדבר זימון לשירות מילואים פעיל בשנת העבודה 1979, פורטו תקופות השירות הפעיל של חיילים ומפקדים בשירות מילואים, שיומנו על פי סעיף 26(א) לחוק שירות ביטחון, התשי"ט—1959 (נוסח משולב). ראש מטכ"ל אג"מ וראש מטכ"ל/אכ"א רק הם מוסמכים לאשר חריגה מהמסכות שנקבעו; שירות מעל למשך הזמן שפורט בהוראות מותר בתנאי שהחייל הסכים לכך בכתב.

— בשני גדודים ובפלוגה חטיבתית אחת נמצאו 18 מקרים, שחיילים שירתו יום אחד ועד עשרים יום מעל המותר לפי ההוראות, בלי שנתנו הסכמתם לכך בכתב. בחמישה מקרים נוספים נתנו החיילים הסכמתם אולם שירתו יום אחד עד 12 יום מעבר לתקופת הסכמתם.

2. חוק שירות הביטחון מתיר לפצל את שירותו השנתי של חייל מילואים לשתי תקופות; פיצול למספר תקופות רב יותר מותר בתנאי שהחייל הסכים לכך בכתב.

— בביקורת שנערכה בשניים מגדודי החטיבה נמצאו 25 מקרים של פיצול השירות לשלוש תקופות, ללא קבלת אישורים בכתב על הסכמת החיילים.

3. בהוראות הזימון לשנת 1979 פורט מירווח הזמן בין תקופות שירות שנתי ובין תקופות שירות דו-חודשי או תלת-חודשי.

— נמצאו עשרות מקרים של זימון חיילי מילואים לשירות פעיל במירווחי זמן קצרים מכפי שנקבע בהוראות.

מפקדת הפיקוד הסבירה, שהחריגים בקריאה לשירות מילואים פעיל היו מחוייבי המציאות על פי תכנית התעסוקה והאימונים. אלוף הפיקוד אישר אותם, כדי לא לבטל תרגיל, אף שלא היה בידו אישור של מטכ"ל/אכ"א, כדרוש.

* ממצאים מביקורת שנערכה ב-1976 בחטיבות דומות, בפקוד המרכז ובפיקוד הדרום, הובאו בדו"ח שנתי 27, עמ' 663.

** על סדרי קבלה וניפוק של דלק ראה עמ' 722.

4. — בדיקת משך השירות הפעיל של חיילים בשמונה מקצועות העלטה מקרים של חוסר שוויון בחלוקת נטל השירות, לדוגמה: שמונה חובשים קרביים שירתו 40—47 ימים בשנה; חמישה חובשים קרביים שירתו רק 12—26 ימים בשנה ושנים מהם לא שירתו כלל בשנה שלפני כן. מצב דומה נמצא גם לגבי בעלי מקצועות אחרים.*

5. במקרים של זימון לשירות פעיל, התורג מסעיפי חוק שירות הביטחון, ניתן לקבל הסכמה של החייל בכתב לתנאים החריגים.

— משרדי הקישור החתימו חיילים על כתבי הסכמה לתנאים חריגים בשירות, אולם לא הקפידו לפרט את התנאים, לדוגמה: לא צוין מספר תקופות השירות כאשר הוא פוצל ליותר משנים; לא צוין המירווח בין תקופות שירות כאשר הוא היה קצר מהתקופה שנקבעה בהוראות; לגבי משך שירות מעל למותר לא צוין מספר הימים שמעל לתקופה המותרת.

6. הסמכות של מפקדים לדחות שירות מילואים פעיל, ולקצר או לבטל אותו, מסיבות אישיות או משפחתיות, פורטה בפקודת מטכ"ל וניתנה רק למפקד יחידת רישום שדרגתו סא"ל, או למפקד של מפקדה ממנה שדרגתו סא"ל, או לקצין שלישות של המפקדה שדרגתו רס"ן לפחות.

— בשני גדודים של החטיבה נמצאו שבעה מקרים, שההחלטה לבטל, לדחות או לקצר שירות פעיל נחתמה על ידי קצין שלא הוסמך לכך.

7. החטיבה כוללת יחידה להפצת צווי קריאה בעת גיוס חירום סמוי. בעת רגיעה, וגם לאחר הפצת צווי הגיוס בשעת חירום, מופעלת היחידה על ידי מפקדת הפיקוד.

— שבעה מבין החיילים, שהיו משובצים ביחידה בעת הביקורת, היו בני 34—47, בעלי פרופיל רפואי המאפשר הצבתם ביחידות קדמיות. בשנים 1978 ו-1979 שירתו מרביתם בשירות פעיל פחות מ-20 יום.

חלוקת נשק לחיילי מילואים

בחוק כלי יריה, התש"ט-1949, נקבע, שהוראות החוק בדבר נשיאה, הובלה והחזקה של כלי יריה לא יחולו על כלי יריה שנמסר לאדם מטעם צה"ל על פי העודת הרשאה, בהתאם להוראות המחייבות בצבא. הוראת מטכ"ל/אג"א מינואר 1978 התירה למסור נשק אישי לקצינים; לסמלים המתגוררים ביישובים שבקווי עימות; ולחיילים שרמת אימונם בשימוש בנשק מספיקה — על פי החלטת מפקדת הפיקוד. קצינים וחיילים חייבים לאשר בחתימתם, אחת לחצי שנה, שקבלו נשק.

— באפריל 1980 התויקו 136 חיילי מילואים, המשתייכים לשלושה גדודים, נשק אישי שקיבלו; 58 מהם לא עמדו בתנאים שנקבעו למתן נשק: 33 גרו ביישובים עורפיים; 15 היו בדרגה נמוכה מסמל ומפקדת הפיקוד לא דנה במסירת נשק לידיהם; 10 לא חידשו את אישור קבלת הנשק במועד שנדרש.**

בעקבות הביקורת הודיעה מפקדת הפיקוד, שנדרשה החזרת הנשק שהוחזק בניגוד להוראות והנשק הוחזר.

— במשרד מפקד יחידת מחסני חירום הוחזקו במקום פתוח וללא פיקוח תעודות הרשאה קבועה לנשיאת נשק, בצורה שלא הבטיחה מניעת שימוש לרעה בהן: 36 תעודות היו חתומות על החלק בידי סגן מפקד החטיבה; 21 תעודות נשאו את חותמת סגן המפקד אך לא את חתימתו; 70 תעודות נמצאו ריקות.

אחזקת רכב חירום

1. מחלקת החימוש של החטיבה אחראית לתחזוקת הרכב של יחידות מחסני החירום, בדרג החטיבה; בסמכותה לבצע טיפול מונע ותיקונים בדרג א' וא"י, דהיינו תיקון או החלפת חלפים ותת-מיכללים. באפריל 1980 בדק משרד מבקר המדינה את הרישום בכרטיסי התיקונים של הרכב.

* ראה גם בדו"ח שנתי 30, עמ' 721.

** ראה גם בדו"ח שנתי 30, עמ' 716.

— 65 מכלי הרכב של הימ"ח, לרבות נגמ"שים, וחל"מים, משאיות וג'יפים, היו בעת הביקורת בלתי תקינים מחוסר חלפים*. לגבי 29 כלי רכב, שמסמכיהם נבדקו, היה משך הזמן, שהרכב היה בלתי תקין, חודשיים עד תשעה חודשים; בחלק מהם — 12 כלי רכב — חסרה משאבת בלם מרכזית, שהיא פריט חשוב מטעמי בטיחות.

— בדיקת הרישומים לגבי 60 כלי רכב שתוקנו בשנת 1979 העלתה, ש-10 מהם עמדו לפני התיקון במצב בלתי תקין מחודשיים ועד שנה, אף זאת מחוסר חלפים.

2. תיקונים בדרך ב' נעשים בסדנאות מרחביות, במרכזי שיקום ובמוסכים אורחיים. חוליה, שנשלחה מסדנה הכפופה ליחידת שירותי חימוש, ביצעה תיקוני דרג ב' בחטיבה עצמה.

מאוגוסט 1979 עד מארס 1980 דיווחה החטיבה כל חודש, ולעתים פעמיים בחודש, על כלי רכב בלתי תקינים שהיו טעונים טיפול בדרך ב'. הסדנה נהגה לשלוח בוחן לבדיקת הרכב ובעקבותיו, ובתדירות לא קבועה — חוליית תיקונים.

— בחודשים אוגוסט–נובמבר 1979 דיווחה החטיבה על אי תקינותם של 18 כלי רכב. שמונה מהם תוקנו רק בינואר 1980 ועשרה עוד היו בלתי תקינים בעת שנערכה הביקורת. רק ביוני 1980 הודיע קצין החימוש של החטיבה שהם תוקנו.

תיקונם של שמונה נגמ"שים בוצע שלושה חודשים לאחר שדווח על אי תקינותם; נגמ"ש אחד תוקן לאחר חמישה חודשים ואחד — לאחר חודשיים.

בספטמבר 1980 הודיעה מיפקדת הפיקוד, שמאז הביקורת שונתה שיטת תיקוני דרג ב': חוליית תיקונים מבקרת בחטיבה אחת לחודשיים. עוד הודיעה מיפקדת הפיקוד כי כלי הרכב והרכב הקרבי הם במצב תקין.

3. טיפול דו שנתי ברכב חירום, המחייב פירוק מכללים שונים והחלפתם בחדשים או במשופצים, נעשה במוסך אורחי, שיש לו חווה עם משרד הביטחון.

— באוקטובר 1979 התלונן קצין החימוש בחטיבה בפני הפיקוד על עבודת המוסך. גם ממסמכים נוספים שנבדקו בחטיבה עולה, שרכב חזר מטיפול דו שנתי במוסך כשהוא בלתי כשיר לנסיעה ויש להשקיע שעות עבודה מרובות בתיקון ליקויים מכניים שונים. לא נמצא תיעוד על נקיטת פעולות נוספות בנדון ועל הסקת מסקנות לגבי המשך ההתקשרות עם המוסך.

בנובמבר 1980 הודיע מפקד יחידת שירותי חימוש מרחבית בפיקוד הצפון, שהיחידה תצמצם את היקף העבודות הנמסרות למוסך האורחי; תיקון משאיות מדגם אחר כבר הופסק.

כוונות אב"כ

בתדפיס האישי של כל חייל צריכה להרשם המידה של ערכת אב"כ המתאימה לו.

— ב-30% מהתדפיסים האישיים שבחטיבה לא נרשמה מידת הערכה הדרושה. בשבע מיחידות החטיבה לא זומנו שיעור ניכר מהחיילים למדידת הערכות**.

בספטמבר 1980 הודיעה מיפקדת הפיקוד, שבאימון האחרון נמדדו ערכות אב"כ לכמהצית ממספר החיילים, שמידתם חסרה: לנותרים תבוצע מדידה בעת התייצבותם הקרובה לאימון או לתעסוקה.

ביטחון שדה

— בחטיבה לא הייתה רשימה של חיילים הרשאים לטפל בחומר מסווג, כדרוש על פי פקודות מטכ"ל.

— בשנת 1979 נתמנו מפקד חטיבה חדש וקצין אג"מ חדש; בעת חילופי המפקדים לא נערכה ביקורת מצאי של חומר סודי, כדרוש על פי פקודות מטכ"ל.

— חומר סודי, שהיה בחדר המפות, נמצא בלתי מעודכן; גם בגדודים ובפלוגות נמצא חומר סודי בלתי מעודכן.

* ראה גם דר"ח שנתי 30, עמ' 717.

** ראה גם כדו"ח שנתי 30, עמ' 720, וכדו"ח זה, עמ' 692.

— בדיקה שנערכה לגבי הסיווג הביטחוני של 18 ממלאי תפקידים, המטפלים בחומר סודי וסודי ביותר, העלתה, שלא נערכה בדיקה ביטחונית לגבי ארבעה קצינים, בדרגות סא"ל וס"ן.
בספטמבר 1980 הודיעה מיפקדת הפיקוד שתוקנו הליקויים בתחום ביטחון שדה. משרד מבקר המדינה ימשיך לעקוב אחר נושא זה.

ממצאי הביקורת בתחום סדרי גיוס של חיילי מילואים, חלוקת נשק, כשירות רכב חירום והתאמת ערכות אב"כ לכל חיילי המילואים, הם מהסוג שהועלה כבר בעבר, תוך כדי ביקורת ביחידות אחרות. ראוי על כן שנושאים אלה יבוקר, על ידי הגורמים האחראים, ביתר היחידות וייעשה לתיקון הליקויים שיימצאו.

חטיבת מרחב

חטיבת המרחב מופקדת על גיוסה בגבול ועיקר תפקידה להגן על מרחבה, לקיים בו את הביטחון השוטף, ולטפל בענייני הג"א ומל"ח במרחב. בעת רגיעה אחראית החטיבה לביטחון קו הגבול באמצעות כוחות שונים הניתנים לה (ראה להלן).

בחודשים יוני-אוקטובר 1980 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על החטיבה וכמה מפעולותיה החל בנובמבר 1979. נבדקו: מצבת כוח האדם ומצאי ציוד לחימה לעומת תקנים; סדרי גיוס חירום; פעולות ביטחון שוטף; ההפעלה והאחזקה של מערכות התרעה; חלוקת נשק לחיילי מילואים; ארגון מחסני חירום וסדרי הפיקוח על צריכת דלק*. הביקורת נערכה במיפקדת החטיבה, במוצבים וביחידות מחסני חירום. בדקת השלמה נערכה במיפקדת הפיקוד.

ממצאי הביקורת התייחסו בעיקר לאיוש לא מלא של התקנים בתפקידים חשובים; לחוסר הקפדה על קיום סיורים בהיקף הנדרש ועל דיווח עליהם; לליקויים בהפעלה ובאחזקה של מערכות התרעה; חלוקת נשק אישי לחיילי מילואים שלא על פי תוראות המטה הכללי; ומצאי של ציוד ותחמושת בכמות קטנה מכפי שנקבעה בתקן. הממצאים המפורטים הובאו לידיעת המטה הכללי, מיפקדת הפיקוד ומיפקדת החטיבה. להלן פירוט הממצאים.

מבנה וכוח אדם

יחידות החטיבה הן: מיפקדה סדירה, גדודי מילואים, יחידת נ"ט ויחידות חטיבתיות (פל' קשר, פל' חה"נ, פל' סיור, פל' רפואה, יחידת רכב מילואים וכו'); חבל עירוני (הג"א) וארבעה חבלי הגנה מרחבית קדמיים, שבהם 29 ישובים.

לצורך מילוי תפקידיה בעת רגיעה נקבע למיפקדת החטיבה תקן של חיילים בשירות סדיר, הכולל את התפקידים במיפקדה ואת סגל יחידת מחסני החירום, משרדי הקישור ומרכז הגיוס. בעת הביקורת היה התקן מאויש כדי 85% בלבד. בנובמבר 1980 הודיע מפקד החטיבה למשרד מבקר המדינה, שסגל המיפקדה תוגבר והיה אף עודף של כ-37 חיילים. לקיום הביטחון השוטף מקבלת החטיבה סיוע של גדודים סדירים של חיל רגלים, ושל ארטילריה, שריון והנדסה.

— בחודשים מאי ויוני 1980 היו ביחידת מחסני החירום רק שלושה מחסנאים, לעומת תשעה בתקן, וכמה מחסנים היו סגורים. המחסנים של אחד הגדודים היו סגורים עד אמצע אוגוסט 1980 בגלל חוסר נגד תחזוקה. נגד אחראי לגדוד אחר היה באותו מועד בשטח אימונים וגם המחסנים של גדוד זה היו סגורים. הנגד של גדוד שלישי נשלח לקורס למשך שלושה חודשים ולא נמצא לו מחליף. בביקורת חוות שערך משרד מבקר המדינה, באוקטובר 1980, היו כל התפקידים ביחידה מאוישים בהתאם לתקן והמחסנים הופעלו.

— בתקן החטיבה שלושה קציני קישור, בדרגת סרן. בראשית אוקטובר 1980 היה בחטיבה רק קצין קישור אחד, שהיה אחראי לנושא באחד הגדודים וביחידות החטיבתיות; ביתר היחידות מלאו

* על סדרי קבלה וניפוק של דלק ראה עמ' 722.

את התפקיד חיילות בשירות חובה, בדרגות עד סמל. בפברואר 1981 הודיעה מפקדת הפיקוד כי תפקיד נוסף של קצין קישור אויש.

— בסוף אוקטובר 1980 הייתה מצבת חיילי המילואים של יחידות החטיבה, לרבות חיילים במקצועות לחימה, מאוישת בשיעור ממוצע של כ-76%; גם איוש הקצינים היה באותו שיעור.

הגנה מרחבית

1. כאמור, במרחב החטיבה 29 ישובים חקלאיים. תקן, הלוחמים של ישוב בשעת חירום הוא עשרות חיילים בעלי פרופיל קדמי (65 ומעלה). חיילים בעלי פרופיל עורפי (נמוך מ-65) או תושבים מעל גיל הגיוס או אבות לשישה ילדים ויותר אינם נלקחים בחשבון לאיוש התקנים.

— התקנים של הישובים היו מאוישים בשיעור ממוצע של כ-54% בלבד. בשישה ישובים היה המחזור קריטי ביותר: איוש בשיעור של 22% עד 28% מהתקנים; בשישה ישובים אחרים איש תקן כוח האדם כדי 30% עד 50%. רק בארבעה ישובים היה איוש של 90% ומעלה.

— למפקדות של החבלים הקדמיים נקבע תקן של 116 בעלי תפקידים; בעת הביקורת לא היו התקנים מאוישים. כדי לאפשר תפקוד של המפקדות בשעת חירום אישו בכל אחת מהן 20 תפקידים, על חשבון איוש התקנים בחבל, ויהיה על נושאים למלא את כל תפקידי מפקדת החבל.

ביטחון שוטף

למניעת חדירה של גורמים עוינים מעבר לגבול מפעילה החטיבה אמצעים ניידים, כגון סיורים ממונעים, מארבים ותצפיות; ואמצעים סטטיים, כגון מוצבים, גדר מבוקרת על ידי מערכת אלקטרונית, מיקוש ודרכי טשטוש. נבדקו הפעלת האמצעים הניידים והפעלת גדר המערכת ואופן תחזוקתה; נערכה ביקורת בחמישה מוצבים.

הפעלת סיורים ותצפיות

1. — לא היו במפקדת החטיבה מסמכים בדבר תכנון סדרי הפעילות של הביטחון השוטף וכן דיווח על הפעילות עד אמצע מאי 1980. לאחר מכן, לאחר החלטת הפיקוד על החטיבה, נערכה כל יום ישיבה במפקדת החטיבה ובה נקבעה תכנית הפעילות היומית. התכנית התבססה על הוראות מפקדת הפיקוד ופורטו בה סוגי הפעילות והאמצעים שיופעלו, לפי הגזרות, בדפי התכנון לא הייתה חתימה של הגורם המתכנן או המאשר, לא צוין הסיווג הביטחוני של דפי התכנון ולא ניתן להם ספרור שוטף או סימון, כדרוש.

בעקבות הביקורת ניתנה הוראה לסווג את דפי התכנון בסיווג ביטחוני ולספררם; המתכנן והמאשר נדרשו לחתום עליהם.

2. נבדקו צוותי הכוננות והסיורים בשני גדודים. על פי ההוראה הפיקודית צריכים היו להימצא בגזרת כל אחד משני הגדודים שנבדקו צוותי כוננות — גם ביום וגם בלילה — וצוות נוסף במפקדת עיר.

— בדיקת דפי הפעילות היומית של אחד הגדודים, מהמחצית הראשונה של חודש יוני 1980 והמחצית הראשונה של יולי 1980, העלתה, כי ב-13 מבין 30 הימים לא היו כלל צוותים בכוננות; בארבעה ימים היו בכוננות שלושה צוותים. גם בגדוד השני נמצא, כי ב-15 מבין 30 הימים שנבדקו לא היו צוותים בכוננות; בשישה ימים היו שלושה צוותים.

מפקד החטיבה הודיע למשרד מבקר המדינה, כי הופעלו שתי משמרות — האחת בסיור והאחרת בכוננות, שהתחלפו בתפקידים. בדיווח נרשמו בטעות רק הסיורים, אולם בפועל הייתה המשמרת השנייה בכוננות ותפקדה כפי שנקבע. לדעת הביקורת יש להקפיד על סדרי הרישום, כדי להבטיח בקרה על פעילות צוותי הכוננות.

נבדקה הפעלת סיורי יום ולילה בחודשים מאי-יולי 1980 ונמצא, שמספר הסיורים היה בהתאם לנדרש.

מערכות התרעה

1. הגבול מגודר בגדר, ששמירתה נעשית על ידי מערכת אלקטרונית. בגירת החטיבה מחולקת הגבול לקטעים; מרכזיות בקרה חולשות על קטעים.

בנובמבר 1978 הוציאה מיפקדת החטיבה פקודת קבע, שדנה בין היתר בהפעלת מרכזיות הגדר. בסוף מאי 1980 עדכנה מיפקדת הפיקוד את פקודת החטיבה ופירטה את סדר הפעולות שיש לעשות במקרה של התרעה. הנוהל גם מחייב קיום השתלמות יסודית במסגרת גדודית, לחיילים המשובצים בהפעלת המרכזיות, אך לא נקבע על ידי מי תינתן ההדרכה ובאיוז תדירות.

— במיפקדת החטיבה לא היה תיעוד על קיום השתלמויות מרוכזות ומסודרות למפעילי המרכזיות, בהדרכת גורמים מוסמכים. התחלופה של הכוחות בקו ושל מפעילי המרכזיות נעשית בתדירות גבוהה, ומכאן החשיבות לקיום השתלמות יסודית ומקיפה לפני שהחייל מופקד על הפעלת המרכזיות. עם כניסת הכוח למוצב, ניתן אמנם תדרוך למפעילים אך הדבר נעשה על ידי גורמים שונים (קצין הנדסה, סגנו, קצינים מהפלוגה או מהגדוד) בצורה לא אחידה.

— בשש ביקורות, שערכו במוצבים קצינים ממיפקדת החטיבה ומיחידות אחרות, ביוני 1980, נמצאו מפקדים וחיילים, שתפקידם היה להפעיל מרכזיות או לפקח על הפעלתן, שלא ידעו לעשות זאת. ליקוי זה הועלה ב-1 וב-14 ביוני במוצב א'; ב-14 ביוני במוצב ב'; וב-3 ביוני במוצב ג'.

בנובמבר 1980 הודיע מפקד החטיבה למשרד מבקר המדינה, כי קוימו תדרוכים לרמות הפיקוד השונות ואם היו תקלות, הן נבעו מהפרות משמעת. עם זאת הוחל בהחתמת מפקדי המוצבים המקבלים תדרוך בעת החלפת הכוחות בקו, והוצא נוהל בנדון.

בנוהל של החטיבה נקבע, שכל מרכזיות תופעל ביום ובלילה, על ידי חיילים, שיחלפו אחת לכמה שעות. מיפקדת החטיבה לא קבעה סדרי דיווח על קיום הוראה זו, ואם לא קוימה — על הסיבות לכך. בחטיבה היה מידע על קיום ההוראה רק בעקבות ביקורות במוצבים.

— ביקורת יום, שנערכה על ידי מיפקדת החטיבה בשני מוצבים ב-14 ביוני 1980, וביקורת לילה, שנערכה במוצב אחד בליל ה-20 ביוני 1980, העלתה, שהמרכזיות אוישו על ידי חייל יחיד.

בנובמבר 1980 הודיע מפקד החטיבה למשרד מבקר המדינה, שננקטו צעדים שונים לשיפור עבודת המערכת: הוחלף ראש צוות האחזקה מטעם החברה שהקימה אותה ותוגבר הפיקוח של מיפקדת החטיבה.

2. קצין הנדסה של החטיבה, בפיקוח יחידת הנדסה הפיקודית, אחראי מבחינה פיקודית לאחזקה השוטפת של גדר המערכת. האחזקה נעשית על ידי שתי חברות — על פי חוזה שנתי עם משרד הביטחון.

ביוני 1980 פג תוקפו של החוזה והוא הוארך למשך ארבעה חודשים בלבד, עקב דרישת צה"ל לקבל את האחזקה לידי. באוקטובר 1980 הוארך תוקף החוזה עד סוף מארס 1981.

תמורת אחזקת כל הגדר בקו הגבול של הפיקוד שילם משרד הביטחון בשנת הכספים 1979 כ-20 מיליון ל"י, ובששת החודשים הראשונים של 1980 כ-22 מיליון ל"י (עלייה של 120%). עבור ששת החודשים האחרים של שנה זו יגיע הסכום שישולם לפי האומדן לכ-25 מיליון ל"י. על פי חוזה האחזקה, על החברות המתחזקות את המערכת להקצות חוליות אחזקה, ניידות, לפי אורך הגדר המתחזקת; שעות העבודה הרגילות הן השעות מ-08.00 עד 17.00 ויתר השעות נחשבות לשעות נוספות. (אחת החברות אינה עובדת בשעות הלילה (ראה להלן). על הקבלן לבצע אחזקה מונעת, הכוללת ביקורת שבועית ואחזקה שוטפת על פי תכנית שנתיית (שערים, עיבוי נוסף לגדר ושילוט).

חוליות האחזקה של החברות מדווחות למשרד הביטחון על עבודות האחזקה שהן ביצעו; כל דו"ח ("יומן עבודה") מתייחס לחמישה עד תשעה ימים וכולל גם רישום של השעות הנוספות שנרשמו לעובדים והחומרים שהשתמשו בהם. יומני העבודה טעונים אישור של קצין הנדסה של החטיבה.

בדיקת יומני העבודה, שנרשמו בחודשים מארס-יוני 1980 העלתה, כי חוליות האחזקה של חברה א' דיווחו על האירועים הבאים: מקרים של חבלה או ניתוק חוטים על ידי חיילים; מקרים של ירי על הגדר על ידי חיילים (לגבי מקרים אלה לא נמצא ביומן המבצעים דיווח מקביל על פעילות מבצעית באותם הימים); מקרים של פגיעות בשערים על ידי רכב צבאי; מקרים של פגיעות בגדר על ידי רכב צבאי; מקרים של קריעת חוטים — בלי ציון הסיבה.

— קצין ההנדסה של החטיבה אישר את היומנים, אך בחטיבה לא היה תיעוד על בירור הסיבות למקרים אלה, במגמה לוודא אם הפגיעות נגרמו בודון או בשגגה, ואם ננקטו צעדים משמעותיים כשהייתה פגיעה בודון.

בדיקת יומני העבודה של חוליית אחזקה של חברה א' העלתה עוד, כי במשך חודש מארס 1980, עד ה־25 בו, בוצעו בממוצע 2.5 טיפולים בשבוע, במירווח סביר האחד מהשני. מ־28 במארס עד 7 באפריל לא בוצע אף טיפול אחד (בימים 1 עד 7 באפריל חל חג הפסח).

— בכ־50 ימים בחודשים מארס—יוני 1980 אישר קצין ההנדסה של החטיבה את יומני העבודה של חברה א', המתייחסים לביצוע תיקונים ואחזקה כללית בקטעים של יחידות שכנות. משרד מבקר המדינה העיר, שאין זה סביר, שקצין ההנדסה של החטיבה, שלא היה אחראי לפיקוח וגם לא פיקח בפועל על ביצוע העבודה, יאשר את היומנים; האישור צריך להיות של קצין ההנדסה של היחידה, שבה בוצעה העבודה.

— הביקורת במוצבים ובמפקדת החטיבה העלתה, שהיו תקלות טכניות רבות בגנרטורים. האחריות לתחזוקת הגנרטורים היא על צה"ל. המוצבים דיווחו על כך למפקדת החטיבה והתקלות נרשמו ביומני המבצעים. חברה ב', האחראית לאחזוקת אותה גיורה, אינה חייבת, על פי החוזה אתה, לבצע פעולות אחזקה בשעות הלילה.

בביקורות שנערכו בין מארס ליולי 1980 מטעם משרד הביטחון — אגף בינוי ונכסים, מרכז בינוי במטכ"ל/אג"א וקצין ההנדסה מייחידת ההנדסה הפיקודית, נמצאו ליקויים בארגון ובביצוע של אחזקת גדר המערכת.

— באחת מחמש המרכזיות שמשרד מבקר המדינה בדק בספטמבר 1980 לא היו הוראות הפעלה בכתב. מפקד החטיבה הודיע למשרד מבקר המדינה, בנובמבר 1980, כי ניתן תיק הוראות הפעלה לכל מרכזייה; כמו כן הותקן לוח תפעול על הקיר.

חלוקת נשק לחיילי מילואים

על פי הוראת מטכ"ל/אג"א מינואר 1978, ובהסתמך על חוק כלי יריה התש"ט—1949, רשאית יחידת צה"ל למסור נשק בידי חיילי מילואים בדרגת סמל ומעלה המתגוררים בישובי קו העימות, בישובים בשטחים מוחזקים או בישובים מול אוכלוסייה עוינת; לקציני מילואים ניתן למסור כלי נשק ללא עמידה בקריטריונים אלה. החלטה על מסירת נשק לחיילי מילואים שאינם בעלי דרגת סמל נתונה בידי מפקדת הפיקוד והיא מותנית ברמת האימון של החייל*.

— בשלושה גדודים וביחידה חטיבתית אחת החזיקו בנשק חיילים שלא עמדו בקריטריונים: 33 (כ־21%) מ־153 חיילי המילואים שהחזיקו בנשק גרו בישובים עורפיים (חיפה, עכו, רמת גן) או היו בדרגה נמוכה מסמל; מפקדת הפיקוד לא אישרה למסור להם נשק.

— על פי ההוראות, יש לחדש את החתימות על טופסי השאלת הנשק אחת לחצי שנה ובעת החידוש על החיילים להביא את הנשק לבדיקה ביחידה; על תוצאות הבדיקה יש לנהל רישום. בביקורת שערך משרד מבקר המדינה בראשית יולי 1980 לא נמצא תיעוד על בדיקת תקינות הנשק. ביקורת מטעם מטכ"ל/אג"א שנערכה בסוף אותו חודש, העירה גם היא, שחלק מהנשק שבידי חיילי המילואים לא נבדק משנת 1978.

בנובמבר 1980 הודיע קצין התחזוקה של החטיבה למשרד מבקר המדינה, שבעקבות הביקורת הוחזר הנשק שהוחזק בידי חיילי מילואים שלא כדין; יתר החיילים זומנו ליחידה לחידוש החתימות.

תקנים ומצאי של ציוד לחימה

המטה הכללי הגדיר את התקנים של ציוד לחימה מבוקר כדלקמן: תקן עתידי — התקן התורתי שאליו שואף צה"ל להגיע בתכנית ההצטיידות הרב־שנתית; תקן שנתי א' — המצאי שצריך להיות ביחידה עד 30 בספטמבר של השנה; תקן שנתי ב' — המצאי שצריך להיות ביחידה, עד 31 במארס של השנה הבאה.

— בחודשים יולי ואוגוסט 1980 בדק משרד מבקר המדינה את מצאי הציוד לעומת תקן עתידי ותקן שנתי ב־1979 בארבעה גדודים וניחידה חטיבתית אחת; הביקורת נערכה לגבי רכב קרבי ותובלתי, נשק ותחמושת, ציוד קשר וציוד אופטי. ב־13 פריטים חיוניים היה המצאי נמוך מהתקן העתידי ב־49% עד 90% ומתקן שנתי ב־25% עד 86%.

— באוקטובר 1980 חסרו בחלק ניכר מהישובים סוגים שונים של תחמושת לשעת חירום; בישובים אחרים היו במצאי כמויות קטנות בלבד.

קצין התחזוקה של החטיבה הודיע למשרד מבקר המדינה, בנובמבר 1980, כי הוחל בהשלמת התחמושת לישובים והאספקה של תחמושת מסוגים אחדים כבר נסתיימה.

הגנה מרחבית במחוז

ייעוד ההגנה המרחבית הוא לקיים מערכת, המושתתת על מערכים הגנתיים של היישובים ומערכי הגנה אחרים במרחב המאוכלס של המדינה; המערכים השונים מאורגנים במחוזות מרחביים הכפופים למיפקדות העורף בפיקודים המרחביים. להגנה המרחבית זיקה מקצועית למיפקדת קצין חיל ראשי להג"א ולהגמ"ר.

המחוז המרחבי הוא מסגרת מבצעית ומינהלית, המופקדת על ההגנה המרחבית במרחב מוגדר, ועל ביצוע משימות המוטלות עליו. המחוז מחולק לנפות, שהן מיפקדות מאוישות על ידי חיילי מילואים, שכל אחת מהן אחראית פיקודית על מספר חבלים עירוניים או כפריים, או על שניהם יחד, על יחידות בהרכבים שונים ועל יחידות סיוע ושירותים.

בחודשים מאי–יולי 1980 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת במחוז על סדרי הבטחת היישובים הכפריים בזמן רגיעה ובשעת חירום ועל פעולות המחוז בגירות החוף. הביקורת התייחסה לפעולות בשנת 1979 ועד סוף יולי 1980 ונערכה במיפקדת המחוז, בשבעה ישובים כפריים ובגירות החוף. בדיקת השלמה נערכה במיפקדת העורף של פיקוד המרכז. חלק מהנתונים עודכן באוקטובר 1980.

ארגון

במחוז שלוש נפות, יחידת מילואים לאבטחה, יחידת הג"א ויחידת רכב מילואים. במרחב המחוז 76 ישובים כפריים, שלוש ערים ומועצה מקומית אחת. ביולי 1978 קבע המטכ"ל, כי היישובים הכפריים שבמרחב המחוז הם ישובים עורפיים, שתפקידם לשמש מסגרת להגנה עצמית על היישוב; כל יישוב הוגדר "איזור" והוא יחידה בסיסית במערכת ההגנה המרחבית.

תפקידיה העיקריים של מיפקדת המחוז בזמן רגיעה הם: תכנון מבצעי; אבטחת המרחב ומתקנים כגון מחסני נשק ותחמושת; ארגון ואימון של יחידות שתחת פיקודה והכשרתן למלחמה; אבטחת הכשירות ורמת הכוננות האפסנאית של היחידות; תיאום בנושאי ביטחון עם משטרת ישראל ועם רשויות מקומיות ומוסדות ציבור, כגון מגן דוד אדום ושירותי הכבאות. בזמן מלחמה אחראית מיפקדת המחוז לאבטחתו באמצעות כוחות צבאיים ואזרחיים, שיועמדו למטרה זו תחת פיקודה.

כוח אדם

(1) ביוני 1980 היה 1,755 חיילי מילואים בלתי משובצים, מהם 25 קצינים ו־1,730 חוגרים. עד סוף אוקטובר 1980 שובצו כ־300 חיילי מילואים.

(2) — בהוראות הפיקוד העליון נקבע, שבכל ישוב ימונה מפקד איזור. בסוף יולי 1980 לא היו מפקדי איזורים ל־26 ישובים; ב־45 ישובים היו המפקדים חוגרים עד דרגת רס"ל, ורק בחמישה ישובים היו המפקדים קצינים. באוקטובר 1980 הודיעה מיפקדת המחוז למשרד מבקר המדינה, כי מונו מפקדי איזורים בישובים, בדרגות חוגרים עד דרגת רס"ל, ורק לשבעה ישובים אין עדיין מפקד. העדר מפקד איזור פוגע בהפעלת הישוב בשעת־חירום.

(3) בשנת 1978 קבע המטכ"ל, שבשעת חירום יופעלו בכל איזור לוחמים: קצין בדרגת סגן, לוחמים לתפקידי אבטחה, שלושה נשקים, רץ/קשר וחובש. איוש התקנים אמור היה להסתיים עד סוף גנואר 1979.